

EFOP-3.11.1-17-2017-00004

**„Szülő-Suli” – a tanulók iskolai előmenetelének javítása és a korai
lemorzsolódás visszaszorítása az iskola-család együttműködésére
alapozott egyéni fejlesztésen keresztül**

Pedagógiai módszertani ajánlás

Dunaújvárosi Tankerületi Központ
2018.

„A gyerekekkel szembeni elvárások a képességeikbe vetett bizalmat jelentik és azt, hogy a tanár nem ítéli őket eleve gyengébb képességűnek. A tanuló készségeinek megfelelő, jól időzített, kihívást jelentő feladatok minden diákot munkára bírnak, ha ez párosul támogató tanár-diák kapcsolattal.”

Claude M. Steele

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Tartalom

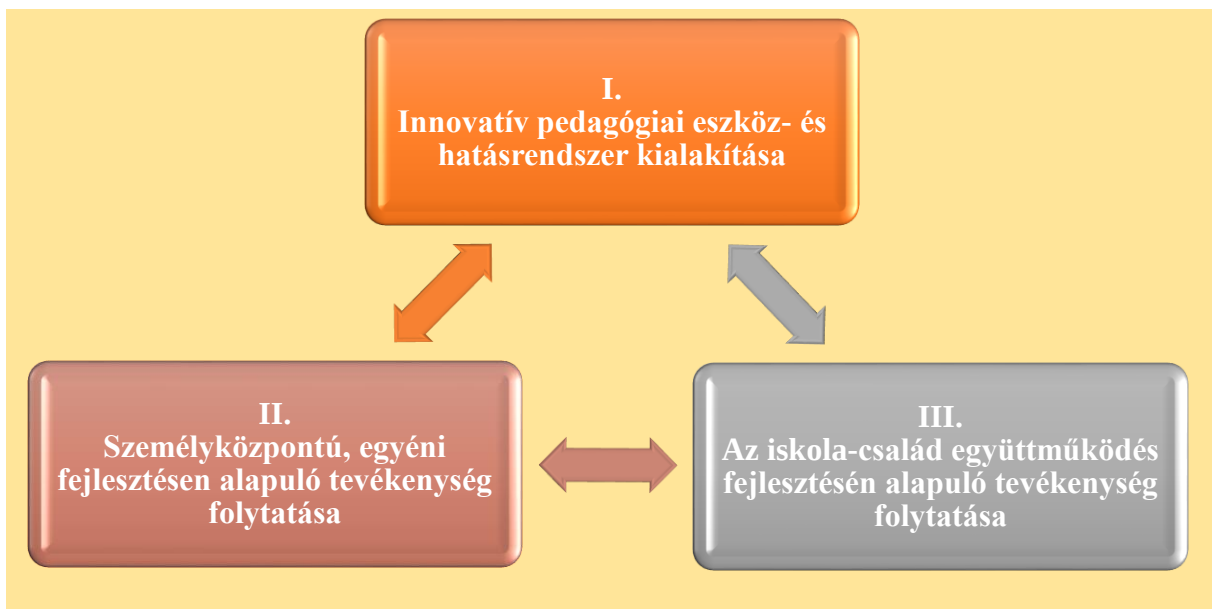
Bevezetés.....	4
A projekt megvalósításának három pillére.....	4
Előzmények.....	6
Korai iskolaelhagyás Magyarországon.....	6
Lemorzsolódás iskolatípusonként.....	6
A lemorzsolódók további sorsa.....	7
Innovatív pedagógiai eszköz és hatásrendszer kialakítása.....	8
A helyzetelemzés során feltárt problémák.....	8
A lemorzsolódó fiatalok legfontosabb egyéni és családi jellemzői.....	9
A módszertan kidolgozásának szükségessége.....	10
A pedagógus kompetenciái.....	11
Szemléletváltás.....	11
Team munka.....	12
A team jellemzői.....	12
A team számára hasznos személyiségek.....	13
A csoportfejlődés egy lehetséges modellje.....	14
A hatékonyan működő csoport jellemzői.....	15
A sikeres munkacsoport építésének lépései.....	16
A teamek típusai.....	18
A mérési-értékelési kultúra fejlődését és a mérés-értékelés megvalósítását támogató eszközök.....	18
Töprengő.....	19
A pedagógiai értékelés kulcsfogalmainak értelmezése.....	20
A tanulók fejlesztő értékelése.....	23
A tanulók megfigyelése.....	26
Egyéni adottságok, tehetségek, erősségek azonosítása, tudatosítása.....	29
Nyelvi ötlettár.....	31
Logikai-matematikai ötlettár.....	32
Interperszonális ötlettár.....	32
Vizuális ötlettár.....	32
Zenei ötlettár.....	33
Intraperszonális ötlettár.....	33
Módszerek a tanítás-tanulás folyamatában.....	34
A tanulói kiselőadás.....	34

A megbeszélés	34
A visszacsatolás, a tanulók tevékenységének értékelése	35
Vita	35
Szemléltetés.....	36
A szimuláció, a szerepjáték és a játék.....	38
Interaktív elektronikus tananyagok.....	40
Élménypedagógia.....	41
Az élménypedagógiai gyakorlat.....	44
A facilitátor	44
A facilitátor élménypedagógiai feladatai és felelőssége.....	44
Összegzés.....	46
Mellékletek.....	47

Bevezetés

Az EFOP-3.11.1-17-2017-00004 azonosítószámú projekt keretében, a Dunaújvárosi Tankerületi Központ koordinálásával a korábbi programok tartalmának áttekintését követően a tanulók iskolai előmenetelének javítását és a korai lemorzsolódás visszaszorítását célzó komplex módszertani csomag kialakítására nyílik lehetőség, mely az iskola-család együttműködésre alapozott egyéni fejlesztésen keresztül valósul meg. A projekt célkitűzése egy hosszútávra szóló fejlődés teljeskörű támogatása, és az elért eredmények adaptálása a Dunaújvárosi Tankerületi Központ fenntartásában lévő intézmények körében.

A projekt megvalósításának három pillére

I. pillér

Innovatív pedagógiai eszköz és hatásrendszer kialakítása

Az esélyteremtő intézményi működés jellemzője, hogy a hagyományos, frontális oktatási módszerekkel szakítva, új, innovatív, a tanulók egyéni fejlődését figyelembe vevő, új tanítás-tanulási módszereket alkalmaz. Jelen projektben sor kerül komplex módszertan és tananyag kidolgozására, mely segítséget nyújt a pedagógusoknak a differenciált tanítási eljárások elsajátításához. Ezt a célt szolgálják a pedagógusoknak szervezett képzések, tréningek is az intézmények által igényelt témákban.

II. pillér

Iskola-család együttműködés fejlesztésén alapuló tevékenység

A projektben tervezett „Szülő-Suli” programok megvalósításának alapvető feltétele a partnerekkel történő együttműködés kialakítása (hálózatosodás). Az elkészült stratégia a folyamat általános elméleti és gyakorlati oldalát mutatja be, egyrészt a partnerekkel történő együttműködések kialakítása, másrészt a lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók és családjainak programba történő bevonása oldaláról. Az alakuló workshop (2018 ősze) során történik meg a 4 tervezett „Szülő-Suli” program tartalmának meghatározása, az együttműködő partnerek feladatainak kijelölése stb.

A cselekvési terv a stratégiai dokumentum mellékletét képezi.

III. pillér

A projekt megvalósítása során kiemelt szerepet kap a bevont tanulók egyéni fejlesztése, mely a tanulók személyiségének egészét szem előtt tartva, erősségeire építve jelöli ki a fejlesztés módját. Célkitűzései nem korlátozódnak csupán a hiányosságok pótlására. Az egyéni fejlesztés során olyan motivációs folyamatokat kell elindítani, amely arra irányul, hogy a tanulót bent tartsa a tanulás világában.

Az egyéni fejlesztési terv elkészítését megelőzi a tanulókra irányuló helyzetelemzés elkészítése, melynek részét képezi a tanulók (matematika-logika, szövegértés, idegen nyelvi, IKT, szociális, tanulási motiváció stb.) kompetenciáinak feltérképezésére irányuló bemeneti mérések elvégzése, melyhez a területileg illetékes Pedagógiai Oktatási Központ (a továbbiakban POK) nyújt segítséget az együttműködési megállapodásban foglaltak szerint.

Az egyéni fejlesztési tervek megvalósulását az intézmény háromhavonta felülvizsgálja, és szükség szerint módosítja. A folyamatot az egyéni előrehaladási naplóban rögzíti. Az egyéni fejlesztés eredményének (kimeneti mérés) vizsgálata szintén a POK által biztosított mérési módszerekkel történik.

Előzmények

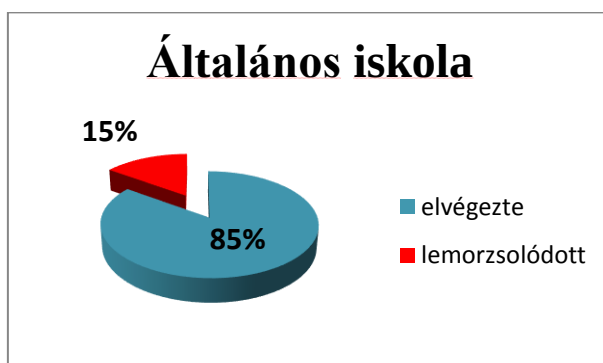
Korai iskolaelhagyás Magyarországon

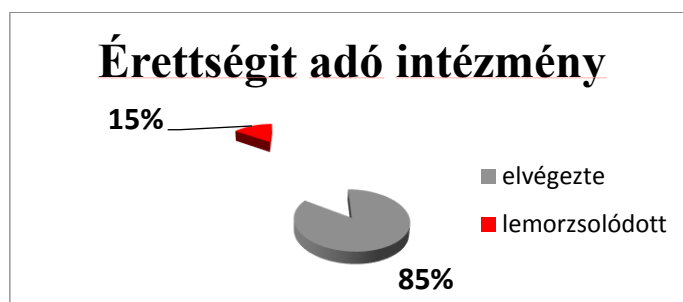
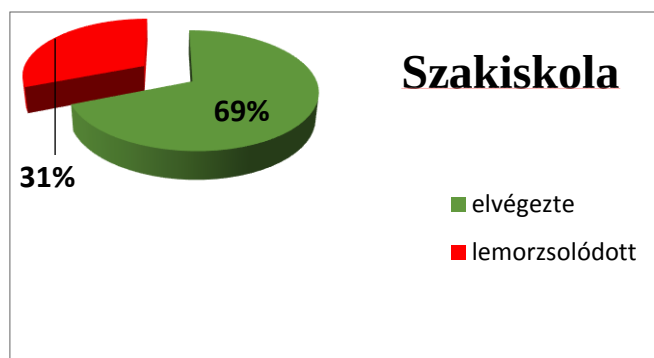
2010-ig a korai iskolaelhagyók aránya csökkent: 10,5%, majd 2011-ben 11,2 %-ra. 2012-ben pedig 11,5 %-ra emelkedett ez az arány.

Lemorzsolódás iskolatípusonként

A lemorzsolódási mutató kiemelkedően magas a roma kisebbséghez tartozó fiatalok körében, akiknek csupán 22%-a fejezi be felső-, illetve középfokú tanulmányait.

A lemorzsolódók további sorsa

- Szakma nélküli munkavállalók
- A középiskolákból lemorzsolódók jelentős hányada az iskolarendszerben – általában szakiskolában – később végzettséget szerez, így nem lesz korai iskolaelhagyó.
- Az iskolarendszert középfokú végzettség nélkül elhagyók egy része – akár már 24 éves koruk előtt – a felnőttoktatási és - képzési rendszerben jut középfokú végzettséghez.

A stratégia, a módszertan kidolgozását megelőzően elkészült egy részletes helyzetelemzés, amely a Dunaújvárosi Tankerületi Központ által készített szakmai tervre, a települések Helyi Esélyegyenlőségi Programjaira (statisztikai adatok aktualizálásával), az intézmények Pedagógiai Programjaira, valamint az iskolák adatszolgáltatására támaszkodva mutatja be a projekt közvetlen célcsoportjának általános jellemzőit.

Az elemzés az aktuális helyzet felvázolására épülően beazonosítja a célcsoportot érintő legfontosabb problémákat, melyet az intézményenként elkészített SWOT elemzés tartalmaz. Ez képezi alapját a további közös munkának.

Innovatív pedagógiai eszköz és hatásrendszer kialakítása

A helyzetelemzés során feltárt problémák

A szegénység újratermelődésének két legfontosabb intézménye és színtere a család és az iskola. A család szükségképpen csak azt és annyit tud átadni a gyerekeknek, amennyije van, az induló egyenlőtlenségek csökkentéséhez több területen van szükség beavatkozó, intézményi segítségre. E területek száma inkább nő, mint csökken.

A tanulók egészségi állapotát korán és hosszan tartóan befolyásolják a rossz induló körülmények. A szülői erőforrások hiánya szűkíti a gyerekek esélyeit arra, hogy képességeiket időben, sokféle irányba fejlesszék. A létbizonytalanság és a szűkösség, a megfelelő minták hiánya nem készítenek föl a társadalmilag elfogadott normák szerinti felnőtt lételre.

A szegény gyerekkor nemcsak anyagi javak hiányát jelenti, hanem azt is, hogy a gyermekek előtt lezárulnak azok a lehetőségek, amelyek révén jó eséllyel kapcsolódnak be a társadalom nagy rendszereibe, munkába, állampolgári részvételbe, egyáltalán: hozzájuthatnak a tisztességes megélhetéshez.

A gyerekek között nagy számban vannak, akik olyan háztartásokban élnek, ahol az egy főre jutó jövedelem a segélyezési küszöb alatt van. Nagy részük a népesség legrosszabb jövedelmi helyzetű csoportjaiban él. A szülők erejét a mindennapos megélhetésért folytatott küzdelem, a munkanélküliség okozta nehézségek fokozatosan felőrlik, és nem jut kellő idő, figyelem a gyermekekre, akik körében egyre inkább nő a deviáns magatartást követők száma.

Az erkölcsi értékrend teljes felborulása mutatkozik. A fiatalok között egyre inkább teret kap az agresszív viselkedésformák utánzása.

A roma társadalmat érintő legfontosabb hátráltató okok a diszkrimináció és az előítéletesség.

Problémát okoz, hogy az alacsony végzettségű vagy kedvezőtlen társadalmi helyzetű szülők továbbörökítik szegénységüket a következő generációnak.

A tanulókat érő negatív hatások egyik előidézője a televízió. A televízió által közvetített információkat az alacsony státuszú, iskolázatlan családok teljes mértékben elfogadják, valóságtartalmukat nem vitatják. Ez az egyetlen információforrás, amely által képet kapnak a társadalom, a gazdaság aktuális helyzetéről. Amikor a családtagok nem egymásra, hanem a képernyőre figyelnek, megfosztják a gyereket attól, hogy értékes társas interakciókat tanuljon, kommunikációs képességei fejlődjenek.

A tapasztalatok szerint az általános iskolás gyerekek tizenötször annyi időt töltenek el televíziózással, mint a szüleikkel való beszélgetéssel. A televízió nagyon silány pótléka a másikkal való törődést kifejező családi kapcsolatnak

A lemorzsolódó fiatalok legfontosabb egyéni és családi jellemzői

- alacsonyan iskolázott szülők
- nagycsalád
- roma származás
- iskolai kudarcok (rossz bizonyítvány, bukás stb.)
- hiányzás, az átlagos tanulónál negatívabb kép az iskoláról
- az átlagos tanulóhoz képest negatívabb hozzáállás a tanuláshoz
- pályaválasztási kényszer
- alacsony tanulói motiváció
- hiányzás és a gyenge felkészültség

A jelenlegi gyakorlat szerint az általános iskolás tanulók pályaválasztásra történő felkészítése 7. osztálytól kezdődik. Ebben az életkorban a gyerekek addigi életmódjukhoz, a családjaik által közvetített értékekhez igazodóan a jövőt tekintve reményvesztettek, kialakulnak szokásaik, nincs jövőképük. Az otthonról hozott minták alapján zömében a közfoglalkoztatásban látnak lehetőséget.

Az oktatás szintjein felfelé haladva egyre kevesebb hátrányos helyzetű (még kevesebb roma) tanuló tanul. Esetükben az iskolai végzettség csökkenésével egyre nagyobb a munkanélküliség valószínűsége.

Az iskoláknak, mint esélyteremtő intézményeknek feladatuk, hogy a nevelés és oktatás eszközeivel hatékonyan járuljanak hozzá a szegénység és a kirekesztettség újratermelődésének mérsékléséhez.

A változás folyamatában a módszertani változatosság, a tanítás és a tanulás módszertanának új alapokra helyezése kulcskérdés. Az egyéni tanulói igények, szükségletek figyelembe vétele, a differenciált feladatok megfogalmazása, a képességek azonosítása, tudatosítása és fejlesztése a személyiségformálás, fejlesztés szempontjából igen jelentős. Az intézményekben alkalmazott módszereknek az elvárásokhoz kell igazodniuk annak érdekében, hogy képesek legyenek ellensúlyozni a tanulók eltérő – társadalmi, gazdasági és kulturális – háttéréből eredő, a sikeres iskolai teljesítményt befolyásoló hatásokat.

Ennek része a kreatív, problémamegoldó gondolkodás kialakítása, a folyamatos személyiségfejlesztés, melynek eredménye a reális önértékelés. Az élethosszig tartó tanulás alapja a hatékony tanulási technikák egyénre szabott elsajátítása, melyhez új, élményalapú módszerek alkalmazásával segíti a projekt a diákokat, eredményül kitűzve a lemorzsolódás csökkentését.

A szabadidő hasznos eltöltése közösségfejlesztő, fontos szerepet játszik az intézmény mindennapos szakmai munkájában, ezzel is csökkentve a tanulókat érő negatív hatásokat.

A tanulói teljesítmények javulásához, a diákok közötti teljesítménykülönbségek csökkentéséhez jó képességű, felkészült pedagógusokra van szükség. Napjainkban a tanári pálya leértékelődése figyelhető meg. Jellemző a pedagógushiány, a pedagógus

elvándorlás mértéke nagy. A tanári pálya iránt érdeklődőket leginkább a jól teljesítő iskolarendszerben való elhelyezkedés vonzza, ezért a pedagógus utánpótlás nem biztosított. A nyugdíjas kor egyre több kollégát érint.

A projektbe bevont intézményekben a hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzetű, lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók nevelése-oktatása, a velük való sajátos bánásmód nagy szakmai kihívást jelent az ott dolgozó pedagógusok számára. A tapasztalatok azt mutatják, hogy bár a vezetők és a pedagógusok folytatnak hátránykompenzáló tevékenységeket, de ezek nem minden esetben érintették az intézmény, mint rendszer minden szintjét. Az innovációk nagy része még nem intézményesült, nem integrálódott.

Az érintettek, azaz a gyerekek és szülők, a pedagógusok, más szakemberek, továbbá a civil szerveződések és az egyházak közötti partneri együttműködéseknek ezen a szinten kiemelt jelentőségük van. A gyermekszegénység csökkentéséhez átfogó, minden ágazatra kiterjedő intézkedésekre van szükség.

A módszertan kidolgozásának szükségessége

Egy alapvető kérdés tisztázása szükséges: van-e/lehet-e ráhatása az iskolának azokra a tényezőkre, amelyek külső eredetűek (pl. anyagi helyzet, hatalom, presztízs, lakóhely, képzettség, kisebbséghez tartozás stb.)?

A fenti kérdés megválaszolását követően lehet elgondolkodni azon, hogy a tanulói teljesítményekben megmutatkozó egyenlőtlenségek okai közül melyikre van hatással a megfelelő pedagógiai módszerek alkalmazása.

Ezek az okok az alábbiak területeket érinthetik:

- A családi háttér
- Területi és települési különbségek
- Nemek közötti különbség
- Nyelvi és kulturális különbségek
- Nemzetiségi oktatás
- A roma tanulók oktatása
- Egyéni különbségek (speciális/testre szabott oktatás)

A pedagógus kompetenciái

A célcsoportot érintő, megfelelő tanítási módszerek kiválasztása, alkalmazása a pedagógusok összetett kompetenciáinak megléte esetén lehet eredményes.

Ezek a kompetenciák az alábbiak:

- Szaktudományos, tantervi, tantárgyi tudás
- Pedagógiai folyamatok, tevékenységek tervezése
- A tanulás támogatása
- A tanuló személyiségének fejlesztése, az egyéni bánásmód érvényesülése
- A tanulói csoportok, közösségek alakulásának segítése, fejlesztése
- A pedagógiai folyamatok és a tanulók személyiségfejlődésének folyamatos értékelése, elemzése
- Kommunikáció és szakmai együttműködés, problémamegoldás
- Elkötelezettség és felelősségvállalás a szakmai fejlődésért

Szemléletváltás

A hatékony pedagógiai munka eredményessége komplex szemléletváltást tesz szükségessé.

Változtatni kell

- Az „iskola” küldetésnyilatkozatán”, pedagógiai programján és „rejtett tantervén”.

Ha eddig nem az esélyteremtés elve és gyakorlat állt a szakmai munka centrumában, akkor ezt a tartalmi átalakítást/módosítást a kulcsfontosságú dokumentumokban végre kell hajtani.

- A tanárszerepeken.

A hagyományos tanárszerepet váltsa fel a tanulókat támogató mentori/tutori stb. szerep.

- A „tanórán”, illetve az iskolai időháztartás nehezen változtatható mintázatain.

Át kell gondolni a pedagógusok módszertani kultúráját, a tanórák szervezését és a tanórákhoz kapcsolódó különféle típusú programokat.

- Az intézményben szerepet vállaló pedagógusok továbbképzésének tervezésén.

El kell készíteni az iskolában dolgozó pedagógusok kompetencia-térképét és ennek függvényében újra kell gondolni a továbbképzési stratégiát. Ha ez utóbbi dokumentum hiányzik, meg kell alkotni.

- Az iskola külső kapcsolatrendszerén (partnerhálózatán).

Újra kell gondolni az esélyteremtés szemszögéből azoknak az intézményeknek (egyéb szereplőknek) az iskolával történő kapcsolatát, akik már eddig is támogató szerepet töltek be valamilyen cél érdekében.

Team munka

A team munka célja a minőség javítása, fejlesztése. A szervezeti kultúra színvonalának emelésére irányuló tudatos szándék és tevékenység. A team az intézményi szervezeten belül létrejövő, kisebb, hierarchiától mentes munkacsoport, ahol a tagok szerepük és/vagy kompetenciájuk egyedisége miatt vannak jelen.

A team feladatait tervszerűen, egyéni felelősséggel, intenzíven együttműködve végzi.

Hatékony működésének feltétele, hogy a tagok megfelelően motiváltak, nyitottak, alkalmasak legyenek a rugalmasságra és az alkalmazkodásra.

A team jellemzői

	Team jellemzői
Létrehozás, bekerülés	Lehet formális (külső kényszer hatására) vagy informális (egyéni elhatározás alapján)
Élettartam	1. működése az adott cél eléréséig tart 2. állandó: működése folyamatos
Létszám	A csoportot ideális esetben 3-8 fő alkotja
Célok	A célokat közösen fogalmazzák meg. A célok elérésében a tagok elkötelezettek
Tervezés	A tervet a tagok közösen készítik, mindenki ötletét, javaslatát kikéri, figyelembe veszik.
Feladatok	A feladatok „ötletelése, kidolgozása és tervezése közösen történik, mindenkinek van olyan vállalása, mely nélkülözhetetlen a közös siker szempontjából
Szerepek	Minden tagnak van szerepe.
Működés	Gyakorisága: heti, kétheti rendszerességgel, szükség esetén gyakrabban
Ellenőrzés	A team folyamatosan ellenőrzi eredményeit, a tervezés alapján. Önellenőrzés.
Értékelés	A team folyamatosan értékeli elért eredményeit, a célokhoz viszonyítva. Szükség esetén a tagok közös álláspontja alapján módosít.
Visszacsatolás	A team rendszeresen visszacsatol a tervekre és a folyamatokra.
Felelősség	• belülről: minden tagnak van egyéni felelőssége

	Team jellemzői
	kívülről: az eredményért közös a felelősség
Elkötelezettség	Az elkötelezettség magas
Együttműködés	Magas intenzitás, interaktivitás jellemzi
Aktivitás	Minden tag aktívan dolgozik

Mindezek alapján elmondható, hogy minden team csoport, de nem minden csoport team.

A team számára hasznos személyiségek

Típus	Jellemzői	Előnyös tulajdonságai	Elnézhető hibái
Vállalatépítő (VÁ)	konzervatív, kötelességtudó, kiszámítható	jó szervező, gyakorlatias gondolkodású, kemény munkához szokott, fegyelmezett	rugalmatlan, kevésbé fogékony az új ötletek iránt
Elnök (EL)	nyugodt, biztos magában, kellő önuralommal rendelkezik	képes mindenkit előítéletek nélkül és pusztán érdemei alapján értékelni, célorientált	átlagosan kreatív és intelligens
Serkentő (SE)	ideges, aktív, dinamikus	küzd a cselekvésképtelenség, a hatékonyság hiánya, az önelégültség, az önáltatás ellen	ingerültségre, türelmetlenségre és erőszakra hajlamos
Palánta (Ötletgyártó) (PA)	individualista, komoly gondolkodású, új utakat keres	a szellem embere, képzeletgazdag, nagy tudású, kiváló értelmi képességekkel rendelkezik	a fellegekben jár, nem törődik a részletekkel és a formaságokkal
Forrásfeltáró (FO)	extrovertált, törekvő, érdeklődő, kommunikatív	jó kapcsolattartó, jól értesült, meg tud felelni a kihívásoknak	a kezdeti lelkesedés lankadásával elveszíti az érdeklődését
Helyzetértékelő (HE)	megfontolt, érzelmek nélkül, józanul ítélt	jó ítélőképességgel rendelkezik, előrelátó, gyakorlatias	alulmotivált, másokat sem inspirál
Csapatjátékos (CS)	társas hajlamú, jóindulatú, érzékeny	jól reagál különféle személyiségekre és szituációkra, erősíti a csapatszellemet	a kritikus pillanatokban határozatlan

Típus	Jellemzői	Előnyös tulajdonságai	Elnézhető hibái
Megvalósító (ME)	precíz, rendszerető, lelkiismeretes, szorongó	tökéletességre törekszik, nem hagy semmit befejezetlenül	csekélységek miatt aggódik, nem tudja „elengedni magát”

„Csapattagtípus”-kérdőív (ld. az 1. sz. mellékletben)

A Dr. Meredith Belbin tudományos kutató nevével fémjelzett teszt olyan fontos tulajdonságokat azonosít, amelyek nélkülözhetetlenek egy csoport hatékony működésében. A vizsgálati eredmények alapján összeállított teszt segítségével a csoport tagjainak egyéni jellemzői térképezhetők fel. Ennek a tesztnek nagy jelentősége van az önismeretet illetően az egyén számára, de a team vagy együttműködő csoporttagok számára is, a testre szabott munkamegosztás tekintetében. A csoporttagokra érvényes jellemzők ismerete és tudatosodása sokat segíthet a csoporttagok közötti elfogadás, megértés szintjén is.

A tesztek, kérdőívek, a beszélgetés alapját szolgáló kérdéssorok egyéni vagy kis csoportos feldolgozással történnek. Minden esetben azonban fontos, hogy a kapott eredményeket a teljes csoport, a tantestület megbeszélje. Egy munkacsoport összesíti a kapott eredményeket, ismerteti a diagnózist. Ezt követően az egész pedagógus közösség közösen dolgozza fel, beszéli, vitatja meg, majd az információk birtokában fejlesztést, módosítást, tanulást, terveznek a közeli vagy középtávú jövőt illetően, annak érdekében, hogy az intézményen belüli együttműködés, feladatra szerveződött munkacsoportok hatékonyan legyenek képesek működni.

A csoportfejlődés egy lehetséges modellje

Egy-egy team megalakulásakor még nem tekinthető csapatnak, a szerepek betöltésén túl ki kell alakulnia a csoporton belüli kommunikációnak, normarendszernek, munkamegosztásnak. Ehhez a folyamathoz hosszabb-rövidebb időre van szükség, amelyben a csoport különböző fejlődési fokozatokon halad át. A testületben kialakult, létrehozott csoportok esetén is érdemes röviden áttekinteni a fejlődési utat, illetve azonosítani, hogy a csoport az adott időben melyik fejlődési fázisban van. A tudatosság a kedvezőtlen csoportviszonyok elviselését is megkönnyíti, ugyanakkor a folyamat befolyásolásának lehetőségét kitágítja. A csoportfejlődés általánosnak tekinthető négy szakasza:

Orientációs szakasz

A csoport tagjaira a visszafogottság, a bizalmatlanság, egymás megfigyelésének igénye a jellemző. A csoport bizonytalan és manipulálható. A résztvevők valódi érzéseiket eltitkolják, a rokon- és ellenszenvviszonyok lassan alakulnak. A tagok a vezetőtől várnak irányítást és támogatást és rajta keresztül kapcsolódnak egymáshoz is.

Polarizáció és belharc

Elsősorban a negatív érzelmek törnek felszínre. Egymás után nyilatkoznak meg a szervezet tagjai és állnak egyik vagy másik oldalra. Két pólus figyelhető meg a csoportszerkezetben. Bírálják a vezetőt, a fennálló kereteket és körülményeket. Egység először - és gyakran - a formális vezető ellenében jön létre, ennek következtében csökken a csoporttagok közötti harc.

Konzolidációs fázis

A csoport belső egyensúlyát keresi. A résztvevők aktivitása növekszik, fokozatosan kialakul a csoportközvélemény. A csoport meghatározza feladatait, céljait. Szokásokat és normákat alapoznak meg. A vezető feladata a munka koordinálása, egymás elfogadásának és a csoportnorma kialakulásának előmozdítása.

Munkafázis

A csoport gyakorlatot szerez a problémák leküzdésében, az egyéni képességek, erőforrások célszerű felhasználásában. Kialakul a csoportidentitás, a „mi-tudat”. A tagok képesek érzékelni és megbecsülni egymás értékes, de különböző tulajdonságait. A kapcsolatok fesztelenek, a személyes ellentéteket gyorsan feloldják. A megújító, fejlesztő külső hatásokat nyílt rendszerként fogja a csoport és felerősítve, adaptálva beépíti saját működésébe.

A hatékonyan működő csoport jellemzői

A munkafázisban levő csoport tud igazán eredményes, sikeres tevékenységet folytatni. A feladatra orientált, hatékonyan működő csoportok tevékenysége feltétele a szervezet minőségi működésének. A sikeres, hatékony csoportok vizsgálatával meghatározták azokat a jellemzőket, amelyek általában együtt járnak az eredményességgel, ezért a csapatok eredményességének növelése érdekében érdemes ezeket a vonásokat erősíteni a csoportban:

- A csoportcélok mindenki számára világosan megfogalmazottak és tisztázottak.
- A tagok nyitottak egymás felé. A közöttük lévő kétirányú kommunikáció biztosított.

- A részvétel és a vezetés elosztott a tagok között. Mindenki lehet résztvevő, vezető és meghallgatott fél. A viszonylag kiegyenlített hatalmi viszonyok teszik lehetővé azt, hogy minden résztvevő erőforrásai (képességei, személyisége) teljesen kihasználtnak váljanak.
- A csoportdöntési folyamat rugalmasan illeszkedik a helyzet megkövetelte szükségletekhez.
- A csoport a közös döntést igyekszik megvalósítani a gyakorlatban.
- Az egyéni befolyás mértékét nem a formálisan kapott hatalom, hanem az egyéni képességek, a gyakorlottság, a szakértelem és az információkhoz való hozzáférés lehetősége határozza meg.
- A csoport tagjai bátran felvállalják a véleménykülönbségekből adódó konfliktusokat.
- Magas a csoport kohéziója, elégedettek a csoporttagsággal, elfogadják és támogatják egymást, bizalommal fordulnak egymás felé.
- A csoport problémamegoldó képessége magas szintű.
- A csoporttagok együtt értékelik ki a csoport hatékonyságát és döntenek arról, hogyan javíthatnák saját működésüket.

A sikeres munkacsoport építésének lépései

Általában minden team végigmegy a fent vázolt fejlődési fázisokon. A fejlődés azonban nemcsak egyszerűen megtörténhet, hanem tudatos fejlesztéssel a folyamatot segíthető, irányítható, fejleszthető is.

Első lépés: az indulás

- minden egyes tag hivatalos fogadása az alakuló csoportba,
- a jövőkép felvázolása,
- a csoport világos célkitűzéseit a szervezet célkitűzéseire kell alapozni,
- a jövőképet minden adandó alkalommal erősítsük meg.

Második lépés: megegyezés az alapokban

- a tagok megegyeznek a célkitűzésekben és a határidőkben,
- a teljesítményelvárásokban,
- mi történik abban az esetben, ha a dolgok nem a terv szerint alakulnak,
- a csoporttagok szerepeinek és felelősségi körének meghatározása,
- az azonnali feladatok meghatározása,
- világos, rövid távú célkitűzések, meghatározott időn belül elvégzendő munka kijelölése és az erőforrások meghatározása,
- megegyezés olyan belső folyamatokat illetően, mint a beszámolás, döntéshozatal és a problémamegoldás.

Harmadik lépés: a félelmek eloszlátása

- szakítsunk időt minden egyes csapattagra, hallgassuk meg kétségeit,
- magyarázzuk meg az egyéni részvétel, hozzáértés és szakértelem jelentőségét, gyűjtsünk javaslatokat a továbblépésre,
- tisztázzuk, hogy a hibák elkerülhetetlenek, ugyanakkor a felmerülő problémákat a lehető leggyorsabban fel kell ismerni annak érdekében, hogy a csoport minél hamarabb megoldhassa azokat.

Negyedik lépés: a részvétel ösztönzése

- tevékenységi elv kidolgozása a megoldásra váró feladatokra,
- bátorítsuk a tagokat arra, hogy építsenek ki kapcsolatokat, hogy további, a csoport számára hasznos információkkal szolgálhassanak,
- olyan rendszerek kiépítése, amelyekben minden tagnak jelentést kell készíteni vagy szóbeli észrevételeket kell tennie.

Ötödik lépés: a csapatszellem megteremtése

- magyarázzuk el a tagoknak, hogy csapatmunkát várunk tőlük,
- tegyenek javaslatokat ennek megvalósítása érdekében,
- teremtsünk kedvező lehetőségeket az ötletek megosztására, megvitatására,
- konfliktusos területek ütköztetésére.

Hatodik lépés: a hatékonyság ellenőrzése

- a csoport munkájának és hatékonyságának rendszeres ellenőrzése,
- esetleges hiányosságok megállapítása.

Hetedik lépés: rátermett csoportvezető választása, aki

- tisztában van a célkitűzésekkel,
- tudja, hogyan valósítsa meg azokat,
- tisztázza az egyes csoporttagok szerepét,
- a csoporttagokat bevonja a tervezésbe és a megvalósításba,
- információval és útmutatással szolgál,
- kezelni tudja a konfliktushelyzeteket és meg is oldja azokat,
- figyelemmel kíséri a fejlődést.¹

¹ Meredith Belbin: *A team avagy az együttműködő csoport*. SHL Hungary, 1999

A teamek típusai

A köznevelési intézményekben két szempont szerint biztosan lehet csoportosítani a teameket.

A céljuk szerint:

- *ad hoc team:* egy konkrét, adott célja van, működése a cél eléréséig tart (pl.: mérési rendszer kidolgozása)
- *állandó team:* célja valaminek a folyamatos működtetése (pl.: vezetői team egy összevont intézményben, vagy egy értékelési csoport)

A tagok intézményi helyzete szerint:

- *belső team:* csak belső munkatársakból áll
- *intézményközi team:* belső és külső szakemberek munkacsoportja, pl.: egy gyermekvédelmi probléma esetén létrejövő problémamegoldó csoport – pedagógusok, iskolapszichológus, családsegítő, gyermekjóléti szakember, gyerekorvos, védőnő²

A mérési-értékelési kultúra fejlődését és a mérés-értékelés megvalósítását támogató eszközök

Az értékelés egy köznevelési intézményben kulcsfogalom. A tevékenységek, folyamatok igen széles körét, a közösség tagjait (gyerekeket, pedagógusokat, vezetőket), a működést meghatározó célokat, tartalmakat, és természetesen magát az intézményt, mint működő szervezetet is rendszeresen értékelni kell.

Az esélyteremtő intézmény a tanuló szükségleteit kezeli prioritásként. A fiatalok munkaerő-piaci esélyeinek, mozgásterének alakulásában a tudástőke meghatározó szerepet játszik.

Az intézmény vezetőjének és pedagógusainak közös gondolkodása, felelős döntései és a közös értékek mentén kidolgozott eljárások alapján az értékelésben is érvényesül az egységes, tanulóközpontú megközelítés, az egyéni fejlődés támogatása. A pozitív attitűd, az értékelési módszerek változatossága, a tényszerűség és a részletgazdagság, az oksági összefüggések elemzése egy mindenki számára követhető, kiszámítható, reális, de egyúttal méltányos értékelési rendszer és gyakorlat kialakulásához, meghonosodásához vezetnek.

² Comenius I. Célok és prioritások. A teammunka alapelvei. http://www.nefmi.gov.hu/letolt/kozokt/team_munka_alapelvei_2.doc

A mérések nem lehetnek öncélúak! A mérés megkezdése előtt három kérdésre kell választ adni

- Miért mérünk?
- Mit mérünk?
- Hogyan mérjük?

A mérést követi az eredmények összegzése, majd az értékelés, melynek alapja a viszonyítás az előzetesen meghatározott kritériumokhoz, vagy a kitűzött célokhoz. Ezt pedig a visszacsatolás követi az érintettek felé. Az értékelés soha ne legyen ledorongoló, sértő, de mindig legyen őszinte, és igaz!

Töprengő

Ez az eszköz önelemző, reflektív szemlélettel, az olvasottakat saját pedagógiai gyakorlatára, saját intézményére vetítve, s ezáltal egyetértve, vagy vitatkozva, de mindenképp gondolati aktivitással, együttgondolkodásra, „töprengésre” készítet a célokról, eredményekről, mérésekről, elvekről és értékekről, a mérési-értékelési kultúra megnyilvánulási jegyeiről, a hatékony intézményi működés és fejlesztés meghatározó elemeiről.

Az önreflexiót segítő kérdések:

- Ön szerint milyen a jó iskola?
- Saját pedagógiai tevékenységei közül miket tart mérhetőnek?
- Fel tudna-e sorolni 2-3, az intézményében mindenki által elfogadott pedagógiai alapelvet?
- Mennyire tartja jellemzőnek saját magára és intézményére vonatkoztatva a problémákkal való őszinte szembenézést?

Mitől jó egy iskola az érintettek, érdekelték oldaláról vizsgálva?

Kik?	Mit várnak el az iskolától?
A tanulók	Jó közérzetet, barátokat. Értelmes, sikeresen megvalósítható feladatokat. Válaszokat a kérdéseire. Figyelmet, bizalmat, szükség esetén segítséget.
A szülők	A gyermekük boldogulásához szükséges felkészítést. Biztonságot, elfogadást, törődést.
A pedagógusok	Értelmes, sikeres munkavégzés lehetőségét. Kiszámíthatóságot. Szakmai és anyagi egzisztenciát.

Kik?	Mit várnak el az iskolától?
Az intézményvezető	Vezetői programja megvalósulását. Együttműködést, stabil, mégis rugalmas szervezetet.
Az oktatásirányítás, a fenntartó	A köznevelési feladatok színvonalas, a helyi sajátosságokra is figyelő ellátását. Eredményeket, költséghatékony működést.
A kapcsolódó szintek intézményei (óvodák – ált. iskolák – középiskolák – felsőoktatás)	Egymásra épülő célokat, követelményeket. Stabil alapokat. Egymás munkájának kölcsönös megbecsülését. Együttműködést.
A munkaerőpiac	Jól képzett, rugalmas, megújulásra kész munkaerőt
Az iskola	Önmagától: A reálisan kitűzött céljait teljesítő, annak megfelelő eredményeket felmutatni tudó, vonzó, elismert intézmény legyen

A pedagógiai értékelés kulcsfogalmainak értelmezése

A köznapi beszélgetések során is előfordul, hogy félreértjük egymást. A különböző szakkifejezések használata során pedig még gyakoribb, hogy nem pontosan ugyanazt értjük rajta. Ennek elkerülése érdekében szükséges a pedagógiában használatos fogalmak egyértelművé tétele mindenki számára

- Ellenőrzés, értékelés, mérés

Komplex fogalom-együttes, de ezek a kifejezések nem szinonimái egymásnak!

Ha a pedagógiai folyamatokat az eredményesség, hatékonyság szemszögéből nézzük, akkor tudunk releváns megállapításokat tenni, ha vannak a kimenetre vonatkozó, előre meghatározott elvárások. Ezek lehetnek intézményen kívüli, külső (pl. központi irányítás által, szülők által) megfogalmazott vagy az intézmény közössége által meghatározott belső elvárások. Az elvárások teljesülését rendszeresen vizsgálni kell, különben súlytalanná válnak (akár a gyermekekre/tanulókra, akár a felnőtt közösségre, vagy egy szakmai program működésére gondolunk).

Az ellenőrzés a folyamatok, tevékenységek vizsgálatát jelenti, azaz valamely cél vagy feladat teljesülésére vonatkozó ténymegállapító tevékenység.

Az értékelés más megközelítésben az információk szervezett visszajelentését, az eredmények visszacsatolását is jelenti. Ebben a vonatkozásban az értékelés a nevelés-oktatás rendszerszabályozó eleme is, hiszen a visszacsatolás függvényében folyamatosan korrigálhatjuk, tökéletesíthetjük tevékenységünket, de terveinket vagy célkitűzéseinket is.

Az eredményesség megállapítása érdekében végzett értékelő tevékenység figyelembe veszi az indulási helyzetet, az eredményt befolyásoló körülményeket, a megtett utat (azaz a haladás irányát és mértékét) is. Az intézményi (tanári, tanulói) munka eredményességének megítélésében ezeknek a tényezőknek meghatározó jelentőségük van, hiszen egy abszolút értelemben vett gyengébb eredmény mögött is jelentős tanulói fejlődés, eredményes pedagógiai munka állhat, és fordítva.

Mérés: Az értékeléshez a legpontosabb információkat méréssel kaphatjuk. Ehhez olyan adatfelvételi eszközre (mérőlap, feladatlap, teszt) van szükség, ami lehetővé teszi, hogy az eredményeket számszerűen, egy rögzített skálához viszonyítva fejezhessük ki. A mérés során keletkezett adatokat ezáltal matematikai, statisztikai módszerekkel tudjuk kiértékelni. Az értékelésnek ezt a módját kvantitatív értékelésnek nevezzük.

Az iskolai felelet a fentiek figyelembevételével nem mérés, az érdemjeggyel történő értékelése becslés. Egy témazáró dolgozat is csak akkor mérés, ha előre elkészített javítókulcs szerint, elemi részekre bontva pontszámokkal értékeljük. A kérdőíves vizsgálatok egy jelentős része sem tekinthető a fenti értelemben mérésnek, célszerű inkább felmérésnek nevezni. (pl. igényfelmérés)

Mérőeszköz: minden, a fenti definíció szerinti mérésre alkalmas eszköz, amit leggyakrabban tesztnek, mérőlapnak, vagy feladatlapnak szokás nevezni. Teszt alatt tehát nem csupán a feleletválasztó feladatokból álló mérőeszközt értjük!

- A méréssel kapcsolatos elvárások

A mérésekkel kapcsolatban három fontos elvárásnak kell megfelelni:

- **Objektivitás:** az adatfelvétel, az értékelés és az elemzés (interpretálás) is tényszerű, független attól a személytől, aki végzi. (Egyértelmű utasítások a mérőeszközön, azonos időtartam, pontos, előre meghatározott javítási, értékelési útmutató szükséges.)
- **Validitás (érvényesség):** a mérőeszköz pontosan a mérési célnak megfelelő tartalmú legyen, azt mérje, amit mérni akarunk! (Ha pl. azt szeretném vizsgálni, hogy a tanuló elérte-e a tovább haladáshoz szükséges szintet, akkor a minimum követelményeket lefedő feladatokkal kell mérjek!) Ez az elvárás sokak számára triviálisnak tűnik: hát persze, hogy azt méri, amit akarok, hiszen én állítom össze! Pedig a valóságban a mérőeszközök jelentős részének validitása nem megfelelő.
- **Reliabilitás (megbízhatóság):** A megbízhatóság a mérés pontosságát jellemzi, amely a mérési hibákat becsli csoportszinten. Egy magas megbízhatóságú teszt esetében a mérési hibák alacsonyak. Ez azonban még nem jelenti azt, hogy a mérőeszköz automatikusan érvényes (pl. egy nagyon pontos hőmérő tökéletesen alkalmatlan az asztal hosszának mérésére). Általánosságban elmondható, hogy minél nagyobb az elemek száma, annál megbízhatóbban mérhetünk. (Ez is az oka annak, hogy pl. az asztal hosszát egy mérőszalaggal pontosabban mérhetjük, mint egy méterrúddal, mert a mérőszalag több egységet tartalmaz, mint a méterrúd). Ezért állnak a formális tesztek általában viszonylag sok elemből.

Az értékelés szintjei

Egy tanuló értékelése	Különböző tudás-, képesség-területek, attitűd, motiváció, társas kapcsolatok
Egy csoport, osztály értékelése	A tanítási-tanulási folyamat értékelése
Egy intézmény/tagintézmény értékelése, Fenntartói értékelés	Célok vagy külső elvárások teljesülésének értékelése
Országos szintű értékelések, vizsgálatok, nemzetközi vizsgálatok	Egy szakterület értékelése, oktatási rendszerek értékelése

Értékelési típusok

Diagnosztikus értékelés

Célja egy pillanatnyi (legtöbbször induló) állapot felmérése, döntés-előkészítés. Hol tartunk, honnan indulunk? Általában az induló „tőke”, a „starthelyzet” feltárására, vagy egy adott időben „állapotfelmérésre” alkalmazzuk. Az eredményeket a pedagógus a folyamat további tervezéséhez használja fel. Soha nem minősítjük, osztályozzuk! Irányulhat a tanulók képességeinek, meglévő ismereteinek feltérképezésére, neveltségi-, attitűd-, vagy kapcsolat-rendszert feltáró tényezők megismerésére.

Formatív értékelés

Formáló, segítő, fejlesztő értékelés. Elsősorban a tanítás-tanulás folyamata közben, használjuk. Főleg kisebb egységek elsajátítási szintjét, vagy egy fejlesztendő képesség pillanatnyi állapotát vizsgáljuk annak érdekében, hogy időben képet kapjunk az esetleges hiányosságokról az egyes tanulók vagy az osztály szintjén. Tekinthetjük „tudáspróbának”, önellenőrzésnek is.

Szummatív értékelés

Összegző, lezáró értékelés, melyet egy-egy nagyobb szakasz (témakör, évfolyam) végén alkalmazunk. Célja a kimeneti helyzet feltárása, a tanulók munkájának minősítése, vagy döntéshozatal megalapozása (pl. felvételi). A szummatív értékelés eredményei a tanítás-tanulás folyamatának és a célok értékelésének szempontjából egyben diagnosztikusnak is tekinthetők, hiszen az elért eredményekből következtetéseket vonhatunk le a folyamat hatékonyságára, a kitűzött célok realizására vonatkozóan is.

Értékelési formák

- Metakommunikációs jelzésekkel kifejezett azonnali reakció
- Szöveges (általában szóbeli) azonnali reakció
- Szöveges (szóbeli vagy írásbeli) átfogóbb leírás: fejlesztő, motiváló
- Szimbólumok (pontok, mosolygósok, stb.)
- Dicsérő kártyák
- önálló munka értékelése pontértékkal
- önálló munka értékelése százalékban
- Érdemjegy (folyamat közben szinte mindenért)
- Minősítés osztályzattal (félévkor, év végén)
- Minősítés szövegesen³

A tanulók fejlesztő értékelése

A Fejlesztő értékelés értékelő lapját ld. a 2. mellékletben

Problémák, melyekkel az iskolai kudarc és sikertelenség veszélyének kitett tanulók:

- nem szeretnek iskolába járni
- érdektelenek
- motiválatlanok
- gyakran a legelemibb normákat is megszegik
- az órákon legtöbbször nem figyelnek
- teljesítményük gyenge, időnként értékelhetetlen

Elsődleges pedagógiai feladat

A nagyobb kihívást jelentő tanulók esetében az iskolával kapcsolatos (gyakran a korábbi negatív élmények, sikertelenség okozta) ellenérzés leküzdése, mely a tanár és diák közötti őszinte, bizalomra épülő kapcsolat kialakítását feltételezi. Csak így érhető el, hogy diákjaink érdeklődők, nyitottak, motiváltak, együttműködők legyenek, hogy aktívan, felelősséggel vegyenek részt környezetük és önmaguk megismerésében, jövőjük alakításában.

A fejlesztő értékelés

A tanulási hibák és nehézségek differenciált feltárása, a tanuló segítése, fejlesztése, a javítási lehetőségek számbavétele. Nem a tudás egészét, hanem a részfolyamatokat, a tudás bizonyos elemeit értékeli lépésről lépésre haladva.

³ Balázs és mts. (2014): Az Országos kompetenciamérés tartalmi keretei Oktatási Hivatal, Budapest. 119-120.
http://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/meresek/orszmer2014/AzOKMtartalmikeretei.pdf

A fejlesztő értékelés előnyei

- magát a tanulási folyamatot segíti, formálja
- rugalmas kölcsönhatásban van a tanítási és tanulási stratégiákkal

A fejlesztő értékelés keretei, lehetőségei

- Olyan osztálytermi légkör kialakítása, amelyben a diákok biztonságban érzik magukat.
- A tanulási célok meghatározása és az egyéni tanulói fejlődés lépéseinek követése.
- A tanítási módszerek sokfélesége annak érdekében, hogy a különböző tanulási igényű tanulók szükségleteinek megfeleljenek.
- A tanulók haladásának, teljesítményének változatos értékelése.
- A tanulói teljesítményre, haladásra adott gyakori visszajelzés és a tanítás módjának folyamatos alakítása a tanuló fejlődési szükségleteihez igazodva.
- A tanulók aktív részvétele a tanulási folyamatban

Az osztálytermi légkör, kultúra

A fejlesztő értékelés során nem versenyhelyzetet teremtenek, hanem a feladatmegoldásra és az érzelmi-akaratú tényezőkre helyezik a hangsúlyt.

A tanulási célok meghatározása és az egyéni tanulói fejlődés lépéseinek követése

A tanárok a diákokkal együttműködve kidolgozták a nemzeti standardok részletesebb változatát, és ehhez olyan belső rendszert alakítottak ki, amellyel követni tudják a tanulók fejlődését. A tanulási célokat – sokszor személyre szabottan – ezekre tekintettel határozzák meg, és gyakran eleve segítséget építenek be a folyamatba a gyengébb képességű tanulók számára. Ez az átláthatóság azt eredményezi, hogy a tanulók nem találgatják, hanem tudják, mit kell tenniük a saját eredményességük érdekében.

Fontos a tanulói teljesítmények nyilvántartása. Van, ahol egyéni, személyre szabott füzetet vezet a tanár minden diákról, másutt táblázatokat, grafikonokat és digitális megoldásokat használnak a teljesítmények nyilvántartására.

A tanítási módszerek sokfélesége

A tanulók eltérő szociokulturális háttéréből fakadó különféle szükségletek csak személyre szabott módszerekkel elégíthetők ki. A tanulási módszerek, tevékenységek tervezésekor ügyelni kell arra, hogy a gyengébbeknek több időt biztosítsanak, a gyorsan haladóknak egyéni tervet dolgoznak ki.

A tanulók haladásának, teljesítményének változatos értékelése

A *portfólió* gyakran alkalmazott értékelési eszköz. Megállapodás alapján tartalmazhat olyan tanulói munkákat is, amelyek nem a legjobb teljesítményei a tanulónak, hanem a legtöbb gondot jelentették a számára.

A *szöveges tanári visszajelzés* a formatív értékelés alapvető eleme. Csak akkor hatékony, ha rendszeres, konkrét segítséget ad a fejlődéshez, kapcsolódik az ismert kritériumokhoz.

A tanulóknak adott visszajelzés és a tanítás módjának alakítása

A tanári visszajelzések segítő jellegűek, a feladat megoldásában még felhasználhatók, és nem akkor derül ki, hogy mi nem jó a munkában, amikor már lezárult. A házi feladat is sok lehetőséget kínál az egyéni fejlesztésre: a diákok például e-mailben kérnek véleményt egy-egy készülő munkáról.

A tanulók aktív részvétele a tanulási folyamatban

A tanárok mintákat, modelleket nyújtanak a tanuláshoz, megtanítják az önértékelési módszereket, segítenek elemezni, hogy az addig alkalmazott tanulási stratégia mennyire volt eredményes az egyes tanulók esetében. Ez különösen azok számára hasznos, akik nem számíthatnak otthoni támogatásra.

Az önálló munka modellezésére is sor kerülhet, vagyis olyan mintákat kapnak a tanulók, amelyeket követhetnek az egyéni tanulás során. Ennek elemei pl. a szükséges lépések számának és sorrendjének meghatározása, illetve a kritériumok megállapítása, amelyeket aztán a tanulási folyamat végén, az önértékelés során használnak újra. ⁴

⁴ Részlet a Rogers Személyközpontú Iskola szöveges értékeléséből

A tanulók megfigyelése

Az egyéniségekben gondolkozás a korszerű pedagógia alapja, a „Rólad van szó” elv, pedig a bizalomé. A hátrányos helyzetű diákokra jellemző az önbizalomhiány, a bizalmatlanság, mindezek mellett saját egyéni problémákkal, valamint kapcsolatteremtési nehézségekkel is küzdenek. A tanulók tudatos megismerése lehetőség arra, hogy egyéni igényeikhez jobban illeszkedő oktatási feltételeket biztosítsunk, mely az esélyteremtés alapja.

A tanítással, tanulással kapcsolatos elvárások változásai

A tanítással, tanulással kapcsolatos korábbi elvárások	A tanítással, tanulással kapcsolatos újabb elvárások
- a tanulók átlagos fejlődésének a középpontba állítása - korcsoportok szerinti szerveződés	- az egyéni igényekhez jobban illeszkedő oktatási környezet - az egyéni fejlődés tiszteletben tartása - egész életen át tartó tanulás
- a hiányosságokra irányuló figyelem fontosságának túlbecsülése	- a tanulók erősségeinek visszaigazolása társaik által
- a pedagógus meghatározó	- a pedagógus, mint tanulást segítő társ - a tanuló felelősségvállalása saját tanulása folyamatáért
- konkrét célok szem előtt tartása	- átfogó tanulási célok és célterületek szem előtt tartása
- tantárgyközpontúság - a pedagógustól kiinduló és a tanuló felé irányuló tudásátadás	- a kompetenciák fejlesztése és fontossága
- a tudás hosszú távú állandósága	- a tudás relevanciája, - a használható tudás fontossága és a tudásépítés
- taneszközök és tankönyvek használata	- erőpróbára készítő tanulási környezetek
- formális, külső értékelés és az iskolák ellenőrző jellegű szakfelügyelete, - nagyszabású (nemzetközi) összehasonlító értékelés	- a tanfelügyelet támogató szerepe - iskolai szintű értékelés

A tanulók megfigyelése játék közben

A játék rendkívül sokféle tartalommal, rendkívül sokféle tevékenységgel rendelkező, változatos eszközrendszert alkalmazó tevékenység, amely – különösen gyermekek, fiatalok esetében – hatalmas motivációs bázissal párosul. A játékkal a pedagógiai gyakorlatban gyakran szimulálunk valamit, ami egyébként fontos tanulási tartalom, vagy éppen valamilyen képesség, készség fejlesztéséhez nyújt megfelelő kereteket, vagy belső tartalmak (tudás, képességek, érzelmek, attitűdök) felszínre hozására lehet alkalmazni. A játéktevékenység jelentős mértékben hozzájárulhat a megértéshez, az értelmes tanuláshoz.”⁵

A játék legyen öröm forrása a benne résztvevőknek. Álljon valamilyen képesség szolgálatában (kreativitás, probléma megoldás, logika, együttműködés, gyors reagálás, képzelet, döntéshozás, kockázatvállalás, nyereség és veszteség elviselése kezelése, kommunikáció, önkifejezés, tanulás, megismerés, megértés, stb.), gazdagítsa az emberek közötti kapcsolatokat, kötődéseket, építse a közösséget a közös élményen keresztül.

Tanulói megfigyelő lap csoportmunka során

A tanórai tevékenységek jó terepet nyújtanak a tanuló megismerésére. A spontán megfigyeléseinket egészítheti ki a tudatosan tervezett megfigyelés. Erre jó terep a csoportmunkában való részvétel megfigyelése.

Megfigyelhető jelenség	Okok	Megjegyzés
1 Részt vesz a tevékenységekben, beszél a csoportban	Feladatról beszél	
	jegyzetel és beszél	
	beszélget, vitázik az olvasottakról, látottakról	
	„kibeszél”, páros beszélgetést folytat tanártól kérdez	
2.Önállóan tevékenykedik	A tanuló önállóan tevékenykedik, nem beszél ezalatt	
	nem vette fel a társaival a kontaktust	
	visszahúzódott a többiektől	
	nem akar beszállni a közös munkába, nem teszi bele magát	
3. Jegyzetel, olvas	A tanuló a feladattal kapcsolatban olvas, ír	
	egyedül vagy másokkal együtt dolgozik	
	tevékenyen ír, olvas	

⁵ Hatékony tanulás Tanulási tevékenységtípusok (Nahalka István) 105. oldal <http://mek.niif.hu/05400/05446/05446.pdf>

Megfigyelhető jelenség	Okok	Megjegyzés
4. Feladatra figyel	A tanuló részt vesz a folyamatban, de nem aktív cselekvő része a munkának	
	más tanuló munkáját figyeli	
	figyeli a másik tanulót, aki olvas, de nem követi a szemével a szöveget, a testbeszéd nem aktív	
	a tanárra figyel, de nem beszél vele	
5. Nem vesz részt a munkában	A tanuló egyértelműen nem tevékeny	
	nem a feladattal kapcsolatban tevékenykedik	
	más csoport munkáját figyeli	
	a feladattal nem kapcsolatos dolgokról beszél társaival	
6. Mocorog, feláll	Láthatóan zavarja az egyhelyben lét, testmozgásai a figyelem megkönnyítését szolgálják	
7. Élvezi a feladatot	Pozitív érzelmek megnyilvánulásai a feladatvégzéssel kapcsolatban	
	nevet, tapsol, izgul, stb	
Egyéb észrevétel: ⁶		

Önértékelési kézikönyv

A hatékony tanuló megismerés a professzionális pedagógiai munka alapja. A pedagógus önértékelés területeihez kapcsolódva valamennyi területet érinti, hisz tanulók megismerése szoros kapcsolatban van minden globális pedagógiai tevékenységgel!

Az önértékelési kézikönyv pedagógus értékelésénél kiemelten érvényesül a tanuló megismerési tevékenység megjelenése:

- A tanulás támogatása
- A tanuló személyiségének fejlesztése, az egyéni bánásmód érvényesülése, a hátrányos helyzetű, sajátos nevelési igényű vagy beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermek, tanuló többi gyermekkel, tanulóval együtt történő sikeres neveléséhez, oktatásához szükséges megfelelő módszertani felkészültség
- A tanulói csoportok, közösségek alakulásának segítése, fejlesztése, esélyteremtés, nyitottság a különböző társadalmi-kulturális sokféleségre, integrációs tevékenység, osztályfőnöki tevékenységgel

⁶ Torda Ágnes (szerk., 2008.): *Hatékony tanulómegismerés*, Budapest, Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhazsnú Társaság

- A pedagógiai folyamatok és a tanulók személyiségfejlődésének folyamatos értékelése, elemzése ⁷

Egyéni adottságok, tehetségek, erősségek azonosítása, tudatosítása

Gyakorlati példa

- Felismerés, felfedezés – az első lépés, a gyermek/tanuló tevékenységeit, gondolkodását, és érzelmi reakcióit figyelemmel kísérve felfedezni, felismerni azokat a jeleket, amelyek arra utalnak, hogy a gyermek/tanuló valamit tud, könnyebben és gyorsabban tanul, és örömet talál a tevékenységben.
- Azonosítás – a vélt vagy valós felismerés, felfedezést követően, meg kell győződnünk arról, hogy a megfigyelt, felfedezett jellemző, mennyire állandó. Amennyiben visszatérő mintáról van szó (tevékenység – gondolkodás – pozitív érzelem), akkor azt valóban veleszületett adottságnak, tehetségnek vehetjük.
- Tudatosítás – a tehetség tudatosítása azért fontos, mert csak, ha tudatosodott a gyermekben/tanulóban (pedagógusban, szülőben), csak azután lehet egy támogató, fejlesztő programot, tervet megfogalmazni.

A tudatosítás történhet

- szóban – meghatározzuk, beszélünk róla a gyermekkel/tanulóval, négy szemközt, osztályközösség előtt (közös a többi gyermekkel/tanulóval) kollégákkal, szülőkkel, Igen fontos a visszajelzés, hogy a gyermekben/tanulóban is tudatosodjon, hogy ő miben jó. Ne sajnáljuk az időt, egy rövid visszajelzésre.
- kitehetjük az osztályban a gyerekek/tanulók fényképét, aláírva mindenkinél, hogy ő miben jó. Ugyanezt megtehetjük az Egyéni fejlesztési naplóban is. Szeretnénk hangsúlyozni, hogy ez nem köbe vésett, állandó. Idővel az egy gyerekre/tanulóra vonatkozó adottsághoz/tehetséghez újabb jellemzők kerülhetnek, ha újabbakat azonosítottunk.

Megerősítés, fejlesztés

- csak, ha már azonosítottuk, tudatosítottuk a jó adottságot, a tehetséget, azután kezdhetünk annak a nemes pedagógiai munkának, hogy a meglévő adottságot, tehetséget erősséggé fejlesszük. Ez a tudatos fejlesztőmunka arra irányul, hogy a gyermeket/tanulót abban segítjük, hogy adottságát, tehetségét gyakorlással, új ismeretek szerzésével, a tevékenység örömeivel élhessen. Ez azt jelenti, hogy alkalmakat kell teremtenünk, hogy minél gyakrabban jusson fejlődési lehetőséghez.

⁷ Diane Heacox (Szabad Iskoláért Alapítvány, 2006): *Differenciálás a tanításban, tanulásban*.

Mire használjuk?

A gyermek/tanuló tehetségének, adottságainak kibontakoztatására, fejlesztésére. A vele született adottság, tehetség, erősség a fejlesztés legtöbb sikert, elégedettséget kínáló alap. Az egyéni fejlődés fent leírt lépésinek tapasztalatait, az eredményeket rögzíthetjük az Egyéni Fejlődési Naplóban.

Gardner többszörös intelligencia-elmélete

Gyerekek a következő irányultsággal:	Ahogy gondolkodnak	Amiket szeretnek	Amire szükségük van
Nyelvi	szavakban	olvasni, írni, mesélni, szójátékokat játszani	könyvek, kazetták, íróeszköz, papír, napló párbeszéd, beszélgetés, vita mesék
Logikai-matematikai	érveléssel	kísérletezni, kérdezni, logikai fejtörőket megoldani, számolni, stb.	felfedezni való és elgondolkodtató dolgok, tudományos anyagok, tanulmányi kirándulások planetáriumba, múzeumokba
Térbeli	képekben	tervezni, rajzolni, képileg megjeleníteni, firkálni, stb.	művészet, LEGO, videó, mozi, diavetítés, útvesztők, keresztretjvények, fantáziajátékok, illusztrált könyvek, kirándulások művészeti múzeumokba
Testi-mozgásos	szomatikus érzékelés	táncolni, futni, ugrálni, építeni, tapintani, gesztikulálni	szerepjáték, dráma, mozgás, sportok és mozgásos játékok, építőkockák vagy más építhető tárgyak, tapintásos gyakorlatok

Gyerekek a következő irányultsággal:	Ahogy gondolkodnak	Amiket szeretnek	Amire szükségük van
Zenei	ritmusokban és dallamokban	énekelni, füttyörészni, dúdolni, kopogni kézzel és lábbal, zenét hallgatni	koncertlátogatás, otthoni és iskolai zenélés, hangszerek, éneklési lehetőségek, stb.
Interperszonális		irányítani, szervezni, kapcsolatokat teremteni, manipulálni, közvetíteni, partikra járni	barátok, csoportos játékok, társadalmi összejövetelek, közösségi események, klubok, mentorok
Intraperszonális	mélyen önmagunkban	célokat kitűzni, meditálni, álmodozni, csendben lenni, tervezgetni	titkos helyek, egyedüllét, egyéni ütemezésű projektek választási lehetőségek stb.

Ötletek feladattípusokra

Nyelvi ötlettár

- Történetet kerekítve magyarázd meg...
- Kezdeményezz vitát...
- Írj verset, legendát, rövid színdarabot vagy újságcikket...
- Keress kapcsolódási pontokat egy novellával vagy regénnyel...
- Tarts kiselőadást...
- Tarts osztály szintű megbeszélést...
- Csinálj egy talkshow típusú rádióműsort...
- Írj egy híroldalt, brosúrát vagy szótárat...
- Találj ki szlogeneket...
- Készíts hangfelvételt...
- Készíts interjút...
- Írj levelet...

Logikai-matematikai ötlettár

- Fejezd ki matematikai képlettel...
- Állíts időrendi sorrendbe...
- Tervezz meg és kivitelezd egy kísérletet...
- Készíts egy stratégiajátékot...
- Diagram segítségével szemléltesd...
- Szillogizmusokkal demonstráld...
- Analógiákkal magyarázd meg...
- Használj ...gondolkodási képességeket...
- Találj ki egy jelrendszert...
- Csoportosítsd a tényeket...
- Jellemezd a sémákat illetve szimmetriát...
- Válaszd ki és használd a technikát...

Interperszonális ötlettár

- Szervezz meg egy beszélgetést...
- Alkalmazd a problémamegoldás „beszélj ki magadból” módját...
- Rendezték meg a nézőpontok csatáját...
- Szervezz vagy vegyél részt csoportmunkában...
- Vegyél részt egy projektben...
- Taníts meg valamit valakinek...
- Együttműködve alkossatok szabályokat...
- Segíts megoldani egy helyi vagy globális problémát...
- Gyakorolj visszajelezni illetve visszajelzést befogadni...
- Telekommunikációs program segítségével érdeklődj, hogy...

Vizuális ötlettár

- Készíts táblázatot, térképezd fel, csoportosítsd, ábrázold grafikusán...
- Tarts diavetítést, készíts videofelvételt vagy fényképalbumot...
- Készíts posztert, hirdetőtáblát...
- Találj ki egy módszert a memorizálásra...
- Készíts egy műalkotást...
- Dolgozz ki építészeti vázlatokat...
- Készíts hirdetéseket...
- Változtasd a ... színét és alakját...
- Szín kódold a ... folyamatát...
- Szemléltesd egy társas- vagy kártyajáték segítségével...
- Illusztráld, rajzolj, fess, készíts vázlatokat, szobrászkodj vagy építs...
- Taníts meg írásvetítő segítségével...

Zenei ötlettár

- Tarts kiselőadást megfelelő zenei kísérettel...
- Írj dalszöveget...
- Rappelj vagy magyarázd el dalban...
- Jelöld a ritmusát...
- Magyarázd meg, hogy a dalszöveg hogyan kapcsolódik...
- Magyarázd meg, hogy a dallam miben hasonlít...
- Adjatok elő egy rövid musicalt, vagy musical részletet...
- Készíts egy hangszert és szemléltesd vele...
- Zene segítségével segítsd a tanulást...
- Gyűjts és adj elő dalokat...
- Írj új befejezést egy dalnak vagy zeneműnek, mely megmagyarázza...
- Zenei montázs segítségével mutasd be...

Intrapersonális ötlettár

- Mutasd be a sikeres feladatmegoldást segítő képességeidet...
- Vonj személyes párhuzamot...
- Tűzz ki egy célt és törekedj az elérésére...
- Mondd el az érzéseidet a valamivel vagy valakivel kapcsolatban...
- Magyarázd el személyes filozófiádat...
- Jellemezz egyet belső értékeid közül...
- Írj egy naplóbejegyzést...
- Magyarázd meg a tanulásod értelmét...
- Kivitelezz egy általad választott projektet...
- Kérj visszacsatolást az általad tett erőfeszítésekről...
- Értékelj a saját munkádat...⁸

⁸ Kristen Nicholson-Nelson (2007): A többszörös intelligencia - 1-8. évfolyam Szabad Iskoláért Alapítvány, Budapest

Módszerek a tanítás-tanulás folyamatában

A tanulói kiselőadás

A tanulói kiselőadás olyan monologikus szóbeli közlési módszernek tekinthető, amelyben az összefüggő közlés nem a tanártól, hanem a tanulótól származik.

Alkalmazására csak bizonyos tantárgyakban és csak a felsőbb osztályokban kerülhet sor, ekkor is a tanár alapos előkészítő munkáját feltételezi. A kiselőadás támaszkodhat a tanulók egy-egy olvasmányélményére, valóságos tapasztalatára, de igényelhet alapos könyvtári kutatómunkát is. Haszna a kiselőadást tartó tanuló számára többretegű. A kutató tevékenység a leginkább élményszerű ismeretszerzési forma, módja nyílik a könyvtári munka technikájának elsajátítására, az előadás megtervezésére, megírására, elmondására és ezen keresztül szóbeli kifejezőképességének fejlesztésére. Időtartama általában 10–15 perc. A pedagógusnak ügyelnie kell arra, hogy csak jól megszerkesztett, szabadon előadott produkciók kerüljenek az osztály elé. Ugyanis csak így érhető el, hogy a kiselőadás az előadón kívül a többi tanuló számára is haszonnal járjon.

A megbeszélés

A megbeszélés (beszélgetés) dialogikus szóbeli közlési módszer, amelynek során a tanulók a pedagógus kérdéseire válaszolva dolgozzák fel a tananyagot.

A megbeszélés a leggyakrabban alkalmazott, legkedveltebb, minden korosztályban alkalmazható módszer. Népszerűségét a tanárok és a tanulók körében annak köszönheti, hogy a tanár és a tanulók között állandóan fennálló kontaktus révén a pedagógus rendszeres visszajelzést kap a tanulóktól, így az ő igényeik szerint lehet haladni, akik új szempontokat vihetnek a feldolgozás menetébe; a tanulók tevékenyek, maguk jönnek rá a megoldásra; a módszer gyakori sikerélményt nyújt, érdekes, jelentős a motiváló hatása. A tanári irányítás mértékétől függően a magyarázatot tanulói kérdésekkel színező megoldástól a nagyfokú tanulói szellemi erőfeszítést, tényleges önálló gondolkodási tevékenységet kívánó változatokig terjed a skála. A konkretizáló megbeszélés előre megfogalmazott kérdések sorozatára adott válaszokból áll, a kérdve kifejtés, a „szókratészi bábáskodás” kérdésekkel igyekszik rávezetni a tanulót az új ismeretekre, a „heurisztikus jellegű” kérdve kifejtés esetében a tanár még nagyobb szabadságot ad a tanulónak, és válaszaihoz igazodva tesz fel újabb kérdéseket, alkalmaz különféle rávezető eljárásokat. A kérdve kifejtés túl gyakori alkalmazása nem célszerű. Fenntartja a tanuló figyelmét, de a gondolkodást túlságosan apró lépésekre bontja, esetenként sugalmazó kérdéseket is alkalmaz.

A visszacsatolás, a tanulók tevékenységének értékelése

A visszacsatolás a tanítási-tanulási folyamatnak pszichológiai kutatások által igazolt, szinte minden oktatási módszerben megjelenő eljárása. Visszacsatolásra mind a pedagógusnak, mind pedig a tanulónak szüksége van. Az alábbiakban a tanulók számára nyújtandó visszacsatolás formáit vizsgáljuk.

A visszacsatolásnak, értékelésnek eltérő formáit célszerű alkalmaznunk, attól függően, hogy helyes, részben helyes vagy helytelen tanulói választ követően, esetleg a tanulói válasz hiányában jelennek meg.

Helyes tanulói választ követően, ha a tanuló számára világos válaszában pozitív tartalmi elemei, elegendő lehet egy-egy dicsérő, elismerő szó, sőt esetenként egy mosoly, bólintás, gesztus is megfelelő visszacsatolásként szolgál. Gyakorta azonban szükség van pozitív tartalmú értékelésre, amikor kifejtjük, hogy a válaszban különösen mit tartunk méltányolandónak. Implicit, de hatékony megerősítés, ha felhasználjuk a megbeszélés további menetében a tanuló választ.

Részben jó vagy rossz tanulói válasz esetén differenciált tartalmú értékelésre kell törekednünk, azaz a válasz pozitívumainak elismerése mellett hívjuk fel a figyelmet a fogyatékoságokra. Gyakran rávezetéssel (egyszerű utalással, bizonyos kifejejtett tények közlésével, rávezető kérdéssel) eljuthatunk a helyes megoldásig, és sikerélményhez is juttatjuk a tanulót.

A tartalmú visszacsatolások közé tartozik a tényszerű helyesbítés (Nem négy, hanem öt.) és a tartalmú negatív értékelés (Nem volt jó a válaszod. Összekeverted a főnevet a melléknévvel).

A tanulók válaszaikra történő reagálásnak vannak kerülendő, pedagógiai szempontból értéktelen formái. Az elmarasztaló szavak (Rossz! Ez értelmetlenség!), a cinikus megjegyzések, az inszinuáció (olvasni sem tudsz!), a helyes válasz negatív értékelése (Vak tyúk is talál szemet!) és az értékelés elmaradása is ide sorolandó.

Vita

A vita dialogikus szóbeli közlési módszer, amelynek az ismeretek elsajátításán túl célja a gondolkodás és a kommunikációs készségek fejlesztése. A vitában a tanulók viszonylag nagyfokú önállóságot élveznek, a pedagógus a háttérből irányítja a vita menetét.

A jól szervezett vitában a kérdéseket, véleményeket a tanulók egymáshoz és nem a pedagógushoz intézik, a résztvevők egyenrangúak. A vita módszerét minden életkorban és minden tantárgyban lehet alkalmazni, de az életkortól függően a megvitatandó téma bonyolultsága és a vita időtartama (10–15 perctől a másfél óráig) lényeges eltérést mutat.

1. A vitát a megbeszéléstől az különbözteti meg, hogy
2. a tanulók legalább annyit beszélnek, mint a tanár,
3. az interakció nem kérdés-felelet formát ölt, hanem vélemények, kijelentések, állítások ütköznek,
4. az interakciót többségében a tanulók kezdeményezik, és az nem elsősorban a tanárhoz, hanem másik tanulóhoz irányul,
5. a kérdések célja valóságos ismeretek szerzése, és nem annak ellenőrzése, hogy tudja-e a tanuló a választ,
6. a válaszok általában előre nem meghatározottak, és különféleké lehetnek,
7. az értékelés nem helyes/helytelen, hanem egyetértek/nem értek egyet kategóriákkal történik,
8. nemcsak a tanár értékeli a tanulók megnyilatkozásait, hanem a tanulók egymás és a tanár megállapítását is.

A vitában való részvétel képessége a tanulóknál spontán módon nem alakul ki, azt céltudatosan – többnyire vitákban való részvétellel és annak elemzésével, értékelésével – fejleszteni kell. Négy interperszonális képességnek tulajdonítanak különös jelentőséget: kijelentésének átfogalmazásával ellenőrizzük, hogy jól értettük-e a másikat; tevékenységét értelmezzük szavakkal; interpretáljuk a másik személy érzéseit, és jelezzük saját érzéseinket.

A vita előkészítése a cél meghatározását, a tanulók előismereteinek és vitakészségének feltérképezését, a vita menetének megtervezését, az alkalmazandó kérdéstípusokat, a főbb állítások kiválasztását foglalja magába. Ide kell sorolnunk a tárgyi feltételek (elolvasandó irodalom, a terem vitára alkalmas berendezése) megteremtését is.

Szemléltetés

A szemléltetés (demonstráció, illusztráció) olyan szemléletes oktatási módszer, amelynek során a tanulmányozandó tárgyak, jelenségek, folyamatok észlelése, elemzése történik.

A bemutatás segítségével történő tanítás a legáltalánosabb és legősibb oktatási módszer, amelyet már az iskolázás megjelenése előtt, a családi, később a szakmai nevelésben, oktatásban is alkalmaztak és jelenleg is alkalmaznak. A demonstráció a természettudományok, a zene, a művészetek oktatásában, az egyes mesterségek fogásainak, az idegen nyelvek elsajátításában egyaránt jelentős szerepet tölt be.

A pedagógiai gondolkodás történetében a tanulásról vallott felfogás változásával a szemléltetésnek és általánosságban a szemléletességnek eltérő jelentőséget tulajdonítottak.

Mint a tanulásról szóló fejezetből kiderült, a szenzualizmus pedagógiája az érzéketlen valóságból való kiindulást tekintette az ismeretszerzés egyetlen hatékony útjának. Képviselői szerint az érzékelésen, észlelésen keresztül vezet az út az értelemig. A pedagógiai gondolkodók közül Comenius, Pestalozzi, Diesterweg, Usinszkij oktatásfelfogásában kap kitüntetett szerepet a szemléltetés.

A demonstrációnak azonban nem az a kizárólagos szerepe, amit a szenzualista pedagógia neki tulajdonított, azaz, hogy a tanulót szembesíti a valósággal, hogy szemléltető bázist teremt a konkréttól az absztrakt felé haladáshoz. S ekkor még csak a szemléltetésnek a fogalomtanításban betöltött szerepére utalunk. A demonstráció azonban, mint jeleztük, a tevékenység elsajátításának is fontos kiindulópontja. Vannak tevékenységek, amelyek bemutatás nélkül nem sajátíthatók el, de minden cselekvésnél könnyebb a bemutatás valamely formáját követni, mint a verbális leírást. Gondoljunk a hangszeres zenére, az úszásra, a reszelésre, a sebész műtéti tevékenységére.

De a fogalomtanulásban, az elméleti, az absztrakt ismeretek elsajátításában sem csak az induktív út esetében van a szemléltetésnek lényeges szerepe. Az elsajátított elvont törvényszerűségek gyakorlati alkalmazását is jól ábrázolhatjuk például egy film, mondjuk a vasgyártás folyamatát bemutató film segítségével.

A szemléltetés módszere az oktatási folyamatban hozzájárul

- a képszerű, szemléletes gondolkodás fejlesztéséhez,
- a kiinduló bázis megteremtésével a fogalomalkotáshoz, illetve a tevékenység elsajátításához,
- a gyakorlati alkalmazási lehetőségek feltárásához,
- a tanult jelenségek szemléletes rendszerezéséhez, osztályozásához,
- a tanulók érdeklődésének felkeltéséhez,
- a tanultak alkalmazásához.

A demonstráció eredményességének számos feltétele van.

A módszer az oktatási folyamat szerves része, s mint ilyennek *kapcsolódnia kell* a megelőző, illetve a következő módszerekhez, anyagrészekhez. A szemléltetés kezdetén strukturáló elvek bemutatásával, problémafelvetéssel, feladatkijelöléssel meg kell teremteni a tanulás feltételeit.

A demonstrációnak minden tanuló által *jól követhetőnek* (láthatónak, hallhatónak, érzékelhetőnek) kell lennie. A nem látható tanári kísérlet, a kivehetetlen írásvetítőábra, a kis képernyős televízió, a recsegő hangfelvétel mind gátjai a bemutatással történő tanulásnak.

A képi és általában az érzékletes megjelenítés lényeges és járulékos elemeket egyaránt közvetít. A *lényeg kiemelése* a demonstrációnak elengedhetetlen mozzanata. A mozgásos bemutatáskor ismétléssel, szóbeli figyelemfelhívással, a képi szemléltetésnél az egész bemutatása után a részek kiemelésével, feliratok, nyilak, körök, aláhúzás alkalmazásával, a kép felépítésével vagy lebontásával, animációs eljárások beiktatásával, a részletgazdag valóságos ábrák és a lényegüket mutató absztrakt sémák kombinálásával segíthetjük a lényeg kiemelését, a konkrétumtól az absztrakt irányába történő elmozdulást.

A tanulók *aktivitásának*, válaszainak, sőt kérdéseinek *kiváltása* ugyancsak feltétele a bemutatott jelenségek aktív feldolgozásának, amit a tanár kérdéseivel, a taneszközökön megfogalmazott kérdésekkel, feladatok kijelölésével, a bemutatás időleges megállapításával érhetünk el.

A demonstráció alkalmazását a tanulók, az adott osztály *fejlettségi szintjéhez*, előismereteihez, tanulói képességeihez kell igazítani. A bemutatás összetettsége, a megismerő tevékenység irányításának, illetve a tanulói önállóságnak a mértéke, a cselekvéses, szemléletes, szimbolikus ismeret-elsajátítás aránya mind módosítható a tanulók fejlettségének függvényében. A bemutatás újabban terjedő, nagy önállóságot biztosító változata a kollaboratív demonstráció, amelyben a tanár bemutatja a problémákat, s a tanulóktól kéri, hogy tegyenek javaslatot a megoldásra, tegyenek fel kérdéseket, keressék rá a feleletet, értékeljék a tényeket, vonják le a következtetéseket.

A szimuláció, a szerepjáték és a játék

A szimuláció, a szerepjáték és a játék olyan oktatási módszerek, amelyekben a tanulók tapasztalati tanulás révén fogalmakat, eseményeket, jelenségeket sajátítanak el, tevékenységeket gyakorolnak be.

1. *A szimuláció* a fizikai vagy társadalmi valóság bizonyos elemeit elvonatkoztatja oly módon, hogy a tanulók ezekkel kapcsolatba léphetnek és a szimulált valóság részeseivé válhatnak. A szimulációk a valóság absztrakciói, leegyszerűsítései, amelyek inkább a rendszer egészére és kevésbé annak részleteire koncentrálnak. Megkülönböztetnek gép-ember és ember-ember szimulációt. Az első esetben a szimulált valóságot a gép közvetíti, s a tanulók azzal lépnek kapcsolatba. Például a repülőgép vagy gépkocsi működését szolgáló szimulátorok alkalmasak a vezetői tevékenység begyakoroltatására, de gépbe lehet táplálni egy történelmi, társadalmi szituáció lényeges adatait is, amelyeket felhasználva a tanuló ismereteket szerezve problémát old meg. Az ember-ember szimuláció esetén a tanulók vagy más személyek egy csoportja testesíti meg a szimulált valóságot. Jó példa erre a pedagógusképzésben alkalmazott mikro tanítás, ahol a tanulók egy kis csoportja szimulálja a valós osztály lényeges jegyeit, s a tanárjelölt őket tanítja a szituáció nehézségeitől, veszélyeitől megóvva. Példáink azt is tükrözték, hogy a szimuláció tárgyai fizikai és társadalmi jelenségek lehetnek. A szimuláció struktúrája az alábbi elemeket tartalmazza:

1. a háttérrel leíró forgatókönyv,
2. a különféle érdekeket megtestesítő szerepek,
3. az egyének által követendő lépések,
4. a valós helyzetet leegyszerűsített formában tükröző adatok, tények, amelyekkel a résztvevők dolgozhatnak,
5. az a lehetőség a résztvevők számára, hogy meggyőződhetnek döntéseik, cselekvéseik következményeiről.

2. *Szerepjátékról* akkor beszélünk, ha valaki egy másik személy szerepét vagy funkcióit játssza el. Például ha az előbb leírt mikro tanítási helyzetben az iskolásokat egyetemisták helyettesítik, már nem szimulációról, hanem szerepjátékról van szó. Az iskolai tanításban a szerepjátéknak nagy lehetőségei vannak. Például: Eltérő nézeteket valló elképzelt vagy valós történelmi személyiségeket testesíthetnek meg a tanulók. Széchenyi és Kossuth, Nagy Imre és Kádár János, egy gyáriparos és egy környezetvédő, egy orvos és egy kábítószer-fogyasztó, egy munkaadó és egy álláskereső, a nagyszülő és az unokája állíthatják szembe nézeteiket. A szerepjátékra történő felkészülés – amely előfeltétele a személyiségek valósághű megformálásának – motivált kutatási tevékenységet jelent a tanulók számára. Szinte minden tantárgy, ismeretkör kínál szerepjátékra alkalmas problémákat. Kettőnél több nézetet is szembe állíthatunk egymással, és minden nézetnek több képviselője is lehet, illetve részt vehetnek a játékban a kiemelt szereplők „hívei” is. A szerepjáték élet közelbe hozza az időben, térben távoli jelenségeket, motiválja a tanulókat, élményszerű, tartós tudást biztosít, fejleszti az empátiát. Időigényessége miatt csak alkalmanként célszerű beiktatni a módszerek sorába.

3. *A játék (game)* olyan vetélkedő, amelyben bizonyos előre meghatározott szabályok betartásával a győzelmet ügyesség, erő vagy szerencse segítségével lehet megszerezni. A játékok igényelhetnek előre gyártott eszközöket, mint például a „Gazdálkodj okosan” típusú játékok, lehetnek szóbeli vetélkedő jellegű játékok, s ide sorolhatjuk a papírral, ceruzával játszható keresztrejtvény jellegű játékokat is. A játékok erőteljesen motiválják a gyerekeket, amennyiben alkalmazásukra ritkán, a „komoly” tanulás színesítése érdekében kerül sor.⁹

Interaktív elektronikus tananyagok

1. Csibésztúra

Általános és középiskolás diákok számára készült online, játékos, tehetségazonosító és tehetségfejlesztő felület. A weboldalon a köznevelésben meghatározott ismeretanyaggal kapcsolatos, emelt szintű feladatsorok, kognitív képességeket fejlesztő játékok találhatók.

A program nem a tantárgyi vonatkozásokat emeli ki elsősorban, hanem a játékosságot és pontosan a tanterv menetétől való elszakadást helyezi előtérbe.

https://www.ttki.hu/static/interaktiv_tananyag/HazaiDigitalis/HazaiDigitalisIndex.html
l (Ismerető)

2. Geomatech

- Általános és középiskolás diákok számára készült.
- Matematika és Természettudományok körébe tartozó tantárgyak (környezetismeret, biológia, fizika, kémia) egyes témaköreit dolgozza fel.
- Javasolt feldolgozási idő nincs, önálló haladási tempóban használható.
- A felület lehetőséget biztosít arra, hogy a szereplő feladatokat más adatokkal, esetleg újabb és újabb értékekkel is meg lehessen oldani.

https://www.ttki.hu/static/interaktiv_tananyag/HazaiDigitalis/HazaiDigitalisIndex.html
l (Ismerető)

3. Okosdoboz

- Általános iskola alsó tagozatának diákjai számára készült, ismeretszerző, készség- és képességfejlesztő felület.

⁹ <http://ofi.hu/tudastar/problemak-kerdesek/oktatasi-modszerek>

- Két fő részre, működésre bontható:
 - A tanulók ismereteinek begyakorlása
 - A tanulók tudásszintjének felmérése
- 5 műveltségterületen és 6 tantárgyban támogatja a köznevelés céljait.

https://www.tkki.hu/static/interaktiv_tananyag/HazaiDigitalis/HazaiDigitalisIndex.html (Ismerető)

4. CAREERS New Zealand

- Műveltségi terület: Életvitel és gyakorlat: Karrierválasztó/ellenőrző alkalmazás 13-18 éveseknek (illetve bárki aki állást keres, vagy munkát változtatna).
- Segít az önmegismerésben, érdeklődési kör felderítésében > pályaválasztásban.
- A tartalom regisztráció nélkül is elérhető, de regisztráció után személyre szabhatjuk portfóliónkat.

https://www.tkki.hu/static/interaktiv_tananyag/KulfoldiDigitalis/KulfoldiDigitalisIndex.html (Ismerető)

Élménypedagógia

Az élménypedagógiai foglalkozások és programok az egyén képességeinek, készségeinek fejlesztését, a hatékony viselkedésformák elsajátítását célozzák, végső céljuk a sikeres társadalmi beilleszkedés segítése. Azoknál a gyerekeknél és fiataloknál, akiknek a szocializációs folyamataik hiányosak vagy akár teljesen elmaradtak, meghatározó segítséget jelenthetnek a tanulási és terápiás céllal szervezett élménypedagógiai foglalkozások.

Az élménypedagógia strukturált gyakorlatok segítségével teremti meg a tanulási folyamathoz szükséges kereteket. Ezek a gyakorlatok és a hosszabb-rövidebb, egyszerűbb vagy komplexebb programok esélyt adnak arra, hogy megtanítsuk a „megtaníthatatlant”. A strukturált, tervezetten felépített, megvalósított és reflektált gyakorlatok során a diákok megtanulhatják, hogy mi a bizalom, a kommunikáció, az eredményes vezetés, a problémamegoldás, az önbizalom és még sorolhatnánk hosszan a kipróbálható és megtanulható készségeket, képességeket.

Az élménypedagógia olyan tanulási és tanítási mód, amely változatos formákban, célokkal és terepeken alkalmazható:

- az osztályteremben zajló élménypedagógiai foglalkozások alatt képes olyan élményekben részesíteni a gyerekeket, mintha egy nagy kihívású túrán, expedíción vagy más típusú outdoor programon vettek volna részt,
- a tanítási órákon az egyes tantárgyak élménypedagógiai gyakorlatokba való ágyazása élvezetessé teszi a tanulást még a legproblémásabb, legtöbb tanulási nehézséggel küzdő diák számára is,
- a kirándulások, erdei iskolai programok, nagy kihívású outdoor programok (barlangászat, sziklamászás, falmászás, ereszkedés, magashegyi túra, biciklitúra) és expedíciók során szerzett élmények és azok feldolgozása megsokszorozza a csoport erejét, megerősíti az egyes tagok önbizalmát és kiegyenlíti a különböző terepeken egyes gyerekek közötti különbségeket.

A hátrányos helyzetű, viselkedésüket nehezen kontrolláló gyerekek és fiatalok esetében kiemelten fontosnak tartjuk az élménypedagógiai foglalkozások bevezetését, mivel ezek a programok fejlesztik és táplálják a kapcsolatokat: a résztvevők kapcsolatát önmagukkal, másokkal és a nagyvilággal. A közösen átélt küzdelem, a kilépés a komfortzónából, az elért siker vagy a feldolgozott kudarc a szociális kapcsolatokban való biztonságos eligazodást gazdagítja.

Az élménypedagógia jellemzői:

- a közvetlen élményt, tapasztalatot használja alapként a tanuláshoz
- (fizikai, kognitív vagy szociális) kihívást jelent a tanuló számára
- strukturált gyakorlatok segítségével teremti meg a tanulási folyamathoz szükséges kereteket
- ciklikus és visszacsatoló, elemző jellegű
- során segítünk („facilitálunk”), nem pedig tanítunk
- jó mulatság. Ilyen egyszerű
- különféle tanulási stílusokra épít
- a csoportfolyamatokra épít
- szándékosan épít a kockázatvállalásra

Az élménypedagógiai foglalkozások elkezdése előtt szükséges előzetesen tájékozódni, felkészülni, a félév/tanév tervét elkészíteni. Mivel a programnak illeszkednie kell a résztvevőkhöz, céljaikhoz, fejlesztendő területeikhez, ez a tervezési szakasz létfontosságú. Az összegyűjtött információk birtokában tudatosan választhatjuk meg az egymásra épülő gyakorlatokat, tűzhetjük ki a tanulási célokat, tervezhetjük az értékelések fókuszát.

A programalakítás kulcsa a helyzetértékelés. A tervezési szakasz elején a csoportról gyűjtünk információkat az osztályfőnöktől, nevelőktől, az intézmény vezetőjétől, valamint az osztályban, csoportban dolgozó más szakemberektől. A csoporttal való munka megszervezésének lépései:

- kiszűrjük, hogy mely képességek és kompetenciák fejlesztése szükséges,

- kitűzzük, hogy mit szeretnénk év végére elérni a csoportban illetve az egyes résztvevők esetében,
- meghatározzuk, hogy mikor tekinthetjük sikeresnek a programot,
- átgondoljuk az ötleteket, programokat, tevékenységeket, melyek a célok eléréséhez hozzásegíthetnek,
- felállítjuk a prioritásokat arra vonatkozólag, milyen sorrendben fogunk különböző témákra, készségekre fókuszálni a program során

A foglalkozások hatótényezője a feldolgozás. Az élmények tudatosulásához elengedhetetlen a feldolgozás, hiszen a gyerekek (akár a felnőttek is) csak ezután képesek az új tapasztalataikat a hétköznapiakra vonatkoztatni, és azokat cselekvési mintáikba beépíteni.

A tanulási folyamat három lépése:

1. Az élmények révén kibillenteni a gyereket a komfortzónájából, így az új helyzetek, információk szembe kerülnek az egyén addig alkalmazott, megszokott cselekvési módjaival.
2. Az új problémák, és ezek újfajta megoldása sikerélményt adnak, és megerősítik a személy önbizalmát; az új megküzdési vagy viselkedés módok alternatívaként jelennek meg a gyerek viselkedés repertoárjában.
3. A feldolgozás révén elmélyülnek, illetve tudatossá válnak az új tapasztalatok, így létrejöhet a transzfer, azaz a gyerek az új viselkedés- és cselekvési mintákat a hétköznapi helyzetekben is képes lesz alkalmazni.

Az élménypedagógia jellemzői:

- Problémamegoldás – Kihívás – Magas szintű együttműködés
- Érzelmek – Kreativitás – Divergens gondolkodás
- Játékosság – Reflexió – Önértékelés – Bizalom
- Csoport - Közösségi élmény – Tapasztalati tanulás
- Multiszenzorialitás – Játékosság és öröm

Az élménypedagógia módszerei:

- Az „agy, szív és kéz” összekötése
- A tanulás mindig a konkrét, gyakorlati tapasztaláson alapul, ami lehetőleg túlmutat a hétköznapi helyzeteken
- Kaland és Élmény
- A mozgás és testi aktivitás központi jelentőségű, azonban a művészi, kulturális és technikai területeket is alapvetően mozgósítja
- Az aktivitások túlnyomóan természet közeliek

Az élménypedagógiai gyakorlat:

- A (Ask) / Kérdezz! / Mi a probléma?
- B (Brainstorm.) / Ötletelj! / Milyen lehetséges megoldások jöhetnek szóba?
- C (Choose) / Válassz! / Válassz ki egyet a lehetséges megoldások közül!
- D (Do) / Cselekedj! / Próbáld ki a kiválasztott megoldást!
- E (Evaluate) / Értékelj! / Sikert, működött a megoldás, ha nem menj vissza az A pontra.¹⁰

A facilitátor

Az élménypedagógiában facilitátorról beszélünk, nem tanárokról. A tanár tanít – azon van, hogy segítsen a csoportnak elsajátítani egy bizonyos tudnivalót, amelyet ő általában már előre kigondolt és előkészített. A hagyományos oktatásban a megszerzett tudás és tanulás forrása a tanár illetve a tananyag, pl. a könyvek. Az élménypedagógiai programban a facilitátor sokkal semlegesebb szerepet játszik, tulajdonképpen abban segít, hogy a csoport tanuljon a saját tapasztalataiból. A tudás forrása pedig a csoporttagok közös élménye. A facilitátornak az a dolga, hogy a gyakorlatok segítségével szerkezetbe foglalja, mederbe terelje a csoport élményeit és a csoportfolyamatokat, hogy a résztvevők minél többet tanulhassanak ezekből.

A facilitátor élménypedagógiai feladatai és felelőssége

- olyan gyakorlatokat vagy tapasztalatokat biztosít a csoportnak, amelyek alkalmat adnak a tanulásra és a csoport fejlődésére
- ismerteti a csoporttal egy sor alapvető szabályt és elvárást (vagy segít nekik ezek megfogalmazásában), és visszajelzi a csoportnak, ha nem tartják meg ezeket
- ügyel a résztvevők biztonságára – fizikai és emocionális értelemben egyaránt –, és közbelép, ha olyasmi történne, ami ezt veszélyezteti
- segít olyan környezetet kialakítani, ahol a résztvevők biztonságban érezhetik magukat, cselekedhetnek, megkérdőjelezhetnek dolgokat és megoszthatják egymással a gondolataikat és az érzéseiket
- segít a csoportnak feldolgozni az élményeket, többek között gondolkodást serkentő, nem eldöntendő kérdések feltételével
- azon van, hogy a részvétel kiegyensúlyozott legyen: a kevésbé aktív tagoknak legyen elegendő tere a közreműködéshez és az aktívabbaknak az odafigyeléshez
- kihívások elé állítja a csoportot, és ügyel arra, hogy ne meneküljenek el a nehéz folyamatok vagy területek elől
- célirányos megbeszélésekkel és tervezéssel segít abban, hogy a csoport megoldja a nehéz pillanatokat és folyamatokat

¹⁰ http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Pedagogus_mestersgV2/92_lmnyepedaggia.html

- rámutat olyan csoportdinamikai jelenségekre, amelyeket az egyes egyének esetleg nemigen észlelnek, vagy amelyekről nehezen tudnak beszélni
- arra ösztönzi a csoporttagokat, hogy teljesítsenek jobban, érjenek el többet, működjenek jobban és élvezzék közös és egyéni élményeiket¹¹

Az élménypedagógiai foglalkozások, tevékenységek fő célja, hogy a gyermek számos olyan dologban kipróbálhassa magát, amiben korábban nem volt része. Természetesen nem szabad abba a hibába sem esni, hogy valamiféle „továbbképzésként” tekintünk ezekre a tevékenységekre, a lényeg, hogy sokat játsszon, és új élményekre, akár intézményen belül is új kapcsolatokra tudjon szert tenni, legyen alkalma élményeket gyűjteni. Fontos tapasztalat lehet ezáltal mind a diákok, mind a pedagógusok számára, hogy akár az intézmény falai között is lehet új, meghatározó élményekre szert tenni.

A jól megszervezett intézményi napok, témanapok, témahetek, illetve azok alaposan átgondolt, kidolgozott módszertan alapján történő megvalósítása hozzájárulhat az iskolában a közösségteremtő hatás eléréséhez. A szolidaritás és együttműködés érzésének kialakulása a későbbi együttműködések alapjait hordozhatja magában.

Az élmények művészi megjelenítése is megvalósulhat, pl. versek, rajzok, cikkek formájában.

- Az új kapcsolatok kialakítása növeli a gyermekek társas készségeit – fejlődik a kezdeményező, az alkalmazkodó és a kommunikációs készségük is.
- Az új dolgok kipróbálása, új élmények szerzése egyértelműen hozzájárul a gyermekek személyiségének színesedéséhez, hiszen elsősorban a tapasztalataink formálnak minket, azok által válunk egyedivé, összetetté.
- A különféle tevékenységben elért sikerek növelik az önbizalmat, az önértékelést. Egy újfajta módszertannal működő iskolában megvalósuló tevékenység számtalan lehetőséget kínál arra, hogy a gyermek úgy érezze, képes volt önállóan megtenni, létrehozni valamit, és büszkén fogja azt hazaérve a szülőknek megmutatni.

Ezek a tevékenységek indirekten képesek arra, hogy átrendezzék az emberi kapcsolatokat (pedagógus-tanuló, tanuló-tanuló, szülő-pedagógus, pedagógus-pedagógus), és ezek új dimenzióit mutassák meg.

Cél, hogy minden diák számára aktív részvételre épülő programokat, élmény-alapú foglalkozásokat biztosítsanak, melyek a testi-lelki harmónia elérését, az egészséges életmódra nevelést helyezik a középpontba. Emellett kiemelt hangsúlyt fektetnek a hagyományőrzésre, a közösségépítésre, az összetartozás érzésének növelésére, a nyitottságra nevelésre. Fontos szempont a programok kialakításánál a minőség és a fenntarthatóság garantálása.

Javasolt beépítendő megoldások:

^{11 11} http://www.jgyphk.hu/mentorhalo/tananyag/Pedagogus_mestersgV2/92_lmnypedagogia.html

- *Játékosított megoldások (gamification):* megvalósítás utáni jutalmak biztosítása, melyek: pontok, jelvények, újabb szintre lépés, folyamat állapotát jelző csík feltöltődése, virtuális fizetőeszközök, ranglistás helyezések, státuszjutalmak, kedvezmények, különleges kiváltságok.
- *Eredmény-termék létrehozás:* minden olyan tevékenység vagy alkotás, mely valamilyen formában a program, nap, hét lezárását szimbolizálja, melyhez az emlékek kötődhetnek, az élményeket konzerválják.

Összegzés

A pedagógus szerepe a lemorzsolódás csökkentésében

- Ok-okozati összefüggések feltárása
- Pedagógus személyiségében rejlő okok azonosítása
- Nevelési feladatok következetes felvállalása
- Személyiségfejlesztés (önismeret, önértékelés, autonómia, felelősség, döntésképeség, önbizalom növelése)
- A tanulók motiválása, kísérése, integrálása
- Társas kompetenciák fejlesztése, együtt munkáltatás a kortárs tanulókkal
- Új pedagógiai módszerek, képességfejlesztés
- Pozitív élményadás
- Tutorálás, hátrányok leküzdésének segítése
- Vonzó tanulói környezet kialakítása
- Hatékony pályaorientáció
- Munkára való nevelés
- Más aktivitások: sport, főzés, túrázás ...
- Tanári teamek szervezése
- Felismert problémák megoldása külső szakemberek bevonásával

Mellékletek

1. számú melléklet – Csapat típus kérdőív¹²

Csapat tag típus-kérdőív

Útmutató:

Minden egyes résznél összesen 10 pont adható aszerint, hogy melyik mondat írja le legtalálósabban az Ön viselkedését! A pontokat bármilyen arányban eloszthatja: akár az összes válasz mellé írhat pontokat, de közülük egyre is adhat tíz pontot. A pontszámokat írja be a kérdőív végén lévő ponttáblázatba! Ezután másolja át a pontszámokat az elemző táblázat megfelelő részébe! Az egyes oszlopokban szereplő számok összeadásával kapja meg, hogy adottságai mely teamszerepek betöltésére teszik alkalmassá.

A csoportban nevelés alkalmazása több szinten eredményez valódi, hosszan tartó változást egy intézményi programban.

I. Azzal veszem ki részem a csapat munkájában, hogy

- a) gyorsan észreveszem és megragadom a kínálkozó lehetőségeket.
- b) szinte bárkivel együtt tudok dolgozni.
- c) sosem fogok ki az ötletekből.
- d) kihozom a többiekből, amit a csapatért tenni tudnak.
- e) mindent végig csinállok, amit elkezdtem.
- f) ha a várható végeredmény indokolja, kész vagyok átmenetileg népszerűtlenné válni.
- g) ismerős helyzetekben gyorsan meg tudom ítélni, mely lépések lennének célravezetők.
- h) előítélet és elfogultság nélkül teszek alternatív javaslatokat, amelyeket indokolni is tudok.

II. A csapat munkájában talán hátrányos, hogy

- a) kényelmetlenül érzem magam egy megbeszélésen, ha az nincs megfelelő módon előkészítve és irányítva.
- b) túlságosan támogatom azokat a javaslatokat, amelyeknek a csoport nem szentel kellő figyelmet.
- c) ha új ötletekkel lehet előhozakodni, többet beszélek a kelleténél.
- d) túlságosan tárgyilagosan gondolkodom ahhoz, hogy lelkesedjek a közös célokért.
- e) erőszakosnak és önkényesnek látszom, amikor megpróbálom elérni, hogy valamilyen problémát megoldjunk.

¹² Meredith Belbin: *A team avagy az együttműködő csoport*. SHL Hungary, 1999

- f) nem tudok vezéregyéniség módjára viselkedni, aminek talán az az oka, hogy túlságosan is figyelembe veszem a többiek véleményét.
- g) ha valami új jut eszembe, hosszan elmerengek rajta, és elmulasztom, ami közben történik.
- h) ????

III. Ha másokkal közös projekten dolgozom,

- a) anélkül tudom befolyásolni őket, hogy ezt nyomasztónak éreznék.
- b) állandóan figyelek, nehogy gondatlanságból hibát kövessünk el, vagy kihagyjunk valamit.
- c) cselekvésre ösztönzőm őket, ha azt tapasztalom, hogy csak az időt vesztegetjük, és nem teszünk lépéseket célunk megvalósítására.
- d) lehet számítani rá, hogy eredeti ötletekkel fogok előállni.
- e) ha a csapat érdeke megkívánja, mindig támogatom az értelmes javaslatokat.
- f) érdekelnek a legújabb ötletek és fejlemények.
- g) megfontolt ítéleteket hozok, és ezt a többiek is értékelik.
- h) a munkaszervezésben lehet rám számítani.

IV. A csapatmunkához való viszonyomat az jellemzi, hogy

- a) úgy érzem, lehetőséget jelent számomra, hogy a munkatársaimat jobban megismerjem.
- b) akkor is hangot adok ellenvéleményemnek, ha kisebbségben maradok.
- c) általában meg tudom cáfolni a téves nézeteket.
- d) tudom, hogyan kell hozzáfogni egy terv gyakorlati megvalósításához.
- e) kerülöm a túlságosan kézenfekvő megoldásokat és a járatlan utat keresem.
- f) a közös munka során mindig a tökéletesre törekszem.
- g) hasznosítom csoporton kívüli kapcsolataimat.
- h) minden vélemény érdekel, de ha dönteni kell, nem sokáig habozom.

V. Azért lelem örömet a munkában, mert

- a) szeretek különféle helyzeteket elemezni és választási lehetőségeket mérlegelni.
- b) érdekel a problémák gyakorlati megoldása.
- c) szeretem érezni, hogy részem van a csoporton belüli jó munkakapcsolatok kialakításában.
- d) nagymértékben tudom befolyásolni, hogy milyen döntés születik.
- e) érdekes emberekkel találkozhatok.
- f) meg tudom győzni az embereket arról, mit kell tenni.
- g) elememben vagyok, ha egy feladatra összpontosíthatok.
- h) szeretem használni a képzelőerőmet.

VI. Ha hirtelen nehéz feladatot kapok, melyet ismeretlen emberekkel rövid idő alatt kell megoldani,

- a) visszavonulok és elgondolkodom a megoldáson, mielőtt munkához látnék.
- b) megpróbálok együtt dolgozni azzal a személlyel, aki a leginkább konstruktív módon viszonyul a feladathoz - bármilyen személyiség is legyen.
- c) megpróbálok felosztani a feladatot és megállapítani, hogy ki melyik részét tudná elvégezni.
- d) biztosan nem kerülök időzavarba, hiszen szeretem mihamarabb megoldani a feladatokat.
- e) nem veszítem el a nyugalmamat, hanem higgadtan mérlegelem a teendőket.
- f) akkor sem veszítem szem elől a célt, bármilyen nyomás nehezedik rám.
- g) kész vagyok kézbe venni az irányítást, ha úgy látom, hogy nem sikerül előrelépünk.
- h) elindítom a beszélgetést, hogy másokat is gondolkodásra készítsek, és valahogy elkezdjük a közös munkát.

VII. A közös munka során felmerülhet az a probléma, hogy

- a) türelmetlennek mutatkozom azzal szemben, aki gátolja az előrelépést.
- b) kritikát kapok, mert túlságosan elemző és nem eléggé intuitív módon gondolkodom.
- c) feltartom a csapatot, mert biztos akarok lenni abban, hogy mindent rendesen elvégeztünk.
- d) könnyen elunom magam. Mert csak egy-két olyan ember van, akinek a jelenléte ösztönzőleg hat rám.
- e) nehezen kezdem el a munkát, ha még nem tettük világossá a célokat.
- f) nehezen tudom elmagyarázni bonyolult gondolataimat.
- g) olyasmit követelek másoktól, amit magam nem tudnék teljesíteni.
- h) ha sokan nem értenek velem egyet, nem ragaszkodom eléggé a saját véleményemhez.

A kérdőív ponttáblázata

Mondat-Kezdet	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)	h)
I.								
II.								
III.								
IV.								
V.								
VI.								
VII.								

A kérdőív elemző táblázata

Mondat-kezdets	VÁ	EL	SE	PA	FO	HE	CS	ME
I.	g	d	f	c	a	h	b	e
II.	a	b	e	g	c	d	f	h
III.	h	a	c	d	f	g	e	b
IV.	d	h	b	e	g	c	a	f
V.	b	f	d	h	e	a	c	g
VI.	f	c	g	a	h	e	b	d
VII.	e	g	a	f	d	b	h	c
Összesen								

2. számú melléklet: Fejlesztő értékelés értékelő lapja ¹³

Értékelési területek:	Várjuk a fejlődést	Kiemelkedő	Nagyon jó	Fejlődést mutat	Megfelelő
Anyanyelv					
Íráskészség					
Beszédkésztség					
Matematika					
Tájékozottság a természet világában					
Vizuális kultúra					
Kézműveskedés					
Ének					
Mozgás					
Idegen nyelv					
Kapcsolataid, barátságaik az osztályban					
Helyed, szereped a csoportban					
Kitartásod a közös munkában					
Feladattudatod					
Szabálytartásod					
Igényességed					
Pontosságod					
Figyelésed, törődésed közös ügyekkel					
Önállóságod, választásaid, döntéseid					

¹³ http://www.nefmi.gov.hu/letolt/kozokt/szoveges_ertekeles_pdf.pdf